

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Andra kammaren.

Nr 16.

Tisdagen den 4 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 26 och 27 nästlidna februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman N. Johansson från Brånalt (Knäred, Halland) är på grund av influensa med feber oförmögen deltaga i riksdagsarbetet tills vidare, intygar Stockholm den 3 mars 1924.

J. Kjellberg,
leg. läkare,
stadsdistriktsläkare.

§ 3.

Herr statsrådet *Pettersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 55, angående sättet för amortering och förräntning av statslån till Hultsfred—Västervik—Åtvidaberg—Bersbo järnvägsaktiebolag.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till bevillningsutskottet propositionen, nr 70, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1925 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till bevillning av inkomst m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 59, angående användande av överskott i Djurgårdskassan till säkerställande under 1925 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;

nr 60, angående beredande av medel till täckande av brister i räkenskaperna för vissa kungl. slott m. m.;

nr 61, angående dyrtidstillägg åt viss nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 62, angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder; och

nr 63, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 16.

till bankoutskottet propositionerna:

nr 64, angående rätt för två förutvarande lärarinnor vid enskilda läroanstalter att komma i åtnjutande av tilläggspension; och

nr 65, angående pension från statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. åt förra slöjdlärarynnan Elna Petersson;

till statsutskottet propositionerna:

nr 66, angående uppförande av byggnad, omfattande vaktmästarbostad och amanuensrum, vid patologisk-anatomiska institutionen vid universitetet i Lund m. m.;

nr 54, angående provisorisk giltighet av avlösningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen; och

nr 68, angående lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 69, med förslag till lag om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till epidemilagen den 19 juni 1919; och

nr 67, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 56, angående utförselbevis för råg och vete; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 57, angående inrättande av en spannmålslagerhusfond; och

nr 58, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond.

§ 5.

Vidare föredrogs herr *Törnkvists* i Karlskrona vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål i anledning av mot vissa torpare m. fl. å en jordegendom i Blekinge företagna eller förestående vräkningsåtgärder; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Härefter föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4—8, statsutskottets utlåtanden nr 6, 16 och 17, bevillningsutskottets betänkande nr 12, bankoutskottets utlåtande nr 13, första lagutskottets utlåtanden nr 9 och 10, samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1—3.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet

nr 23, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar under rubriken: »Lantförsvaret: Vapen och ammunition.»;

nr 35, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1924—1925 i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för teckning av aktier i Ostkustbanans aktiebolag;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för lån till svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån; samt från

andra lagutskottet, nr 40, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från återbetalning av utanordnad del av beviljat statsbidrag till utdikningsföretag inom krononybygget Bredträsk eller Pettersudde nr 1, i Norrbottens län;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 35, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; och

nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att tillstånd till vadhallning med s. k. totalisator vid hästtävlingar ej vidare må meddelas; samt

särskilda utskottets memorial, nr 1, i anledning av remiss från andra kammaren av en utav herr H. S. Kinmanson m. fl. väckt motion.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Svensson</i> i Långelanda	under 10 dagar fr. o. m. den 5 febr.,
» <i>Vahlstedt</i>	» 5 » » 5 »
» <i>Henrikson</i>	» 3 » » 5 » och
» <i>af Ekenstam</i>	» 4 » » 5 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 5 mars f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 55, angående sättet för amortering och förräntning av statslån till Hultsfred—Västervik—Åtvidaberg—Bersbo järnvägsaktiebolag.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter jordbruksutskottets utlåtanden nr 10—12 och särskilda utskottets memorial nr 1.

§ 3.

*Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.*

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner om minskning av riksdagsmännens arvoden.

Uti nedannämnda till konstitutionsutskottet hänvisade motioner om minskning av riksdagsmännens arvoden hade hemställts,

i motionerna nr 8 i första kammaren av herr *Karl Emil Andersson* och nr 2 i andra kammaren av herr *Johanson* i Hallagården *m. fl.*, att riksdagen måtte såsom vilande antaga följande ändrade lydelse av § 12 i riksdagsordningen:

§ 12.

Ledamot av —————

25 riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt 3,500 riksdaler. —————

Ledamot av —————

19 riksdaler ————— sammanlagt 2,660 riksdaler — — — — — befallningshavande;

i motionen nr 1 i andra kammaren av herr *Olsson* i Ramsta, att riksdagen måtte för sin del till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen:

Ledamot av första kammaren, som icke bor å ort där riksdagen hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen tjuguen riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt vid lagtima riksdag tre tusen riksdaler och vid urtima riksdag ettusen trehundra riksdaler.

Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter. Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente fjorton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt vid lagtima riksdag två-tusen riksdaler och vid urtima riksdag nio hundra riksdaler. Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

Vill ledamot av kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshavande;

i motionen nr 13 i andra kammaren av herr *Jonsson* i Mörkhult, att riksdagen för sin del ville besluta som vilande grundlagsändring antaga sådana förändrade bestämmelser i de paragrafer av riksdagsordningen, som stadgade om storleken av riksdagsledamöters dagtraktamente, att detsamma bestämdes till 25 kronor om dagen till ledamot i första och andra kammaren, som icke bodde eller hade sitt hemvist i Stockholm, samt till sådan ledamot, som vore bosatt i Stockholm, 20 kronor om dagen, vilka dagtraktamenten för hel riksdag icke finge överskrida ett belopp uti förstnämnda fallet av 3,500 kronor och i sistnämnda fallet 2,800 kronor; samt

i motionen nr 35 i andra kammaren av herr *Jonsson* i Hökhult m. fl., att riksdagen ville besluta och antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling sådan ändring i § 12 riksdagsordningen, att riksdagsmannaarvodet komme att utgå med 18 kronor till riksdagsman bosatt där riksdag hölles samt med 24 kronor till annan riksdagsman, samt att arvodets maximum i förhållande därtill jämkades.

Utskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft ovannämnda motioner, hemställde, att

1:o) motionerna I: 8 och II: 2,

2:o) motionen II: 1,

3:o) motionen II: 13 och

4:o) motionen II: 35

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Dahl*, som med instämmande av herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Svensson* i Grönvik yrkat, att utskottet i anledning av förevarande motioner måtte hemställa, att riksdagen ville för sin del till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen.

Ledamot av första kammaren — — — riksdagen tjugufem riksdaler — — —
— sammanlagt tre tusen femhundra riksdaler — — — åter.

Ledamot — — — dagtraktamente tjugu riksdaler — — — två tusen åttahundra riksdaler.

Den ledamot — — — dagtraktamente.

Vill ledamot — — — Konungens befallningshavande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Jansson* i Edsbäcken: Herr talman! Då jag för två år sedan förde denna fråga på tal, lovade jag i mitt anförande i kammaren, att jag skulle kom-

*Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)*

ma tillbaka med den till 1924 års riksdag. Jag ansåg nämligen då, att ingen ändring kunde åstadkommas förrän efter nyvalen hösten 1924. Skälet till att jag då väckte motionen var, att jag avsåg, att den skulle bliva ett giv akt att vi måste slå in på sparsamhetens väg i alla avseenden. Givetvis känns icke de besparingsåtgärder, som man nödgas vidtaga, så hårt för dem som drabbas därav, om dessa hava vetskap om att de som ha den beslutande makten själva vilja vidkännas inskränkningar. Detta var skälet till att jag då väckte denna motion, och jag lovade då att återkomma i år.

Redan den första motion, som i år väckts här i kammaren, avsåg denna fråga, och på denna följde andra motioner i samma ämne från olika håll. Jag ville då icke belasta riksdagstrycket i onödan, varför jag avstod från att motionera, i den tanken, att jag i alla fall komme att få vara med om frågans behandling i konstitutionsutskottet.

Såsom herrarna se, har utskottet icke velat gå med på någon besparing i detta avseende. Utskottet anser, att saken är för litet utredd ännu. Reservanternas hava dock i sin reservation påvisat, att indextalet sedan två år tillbaka, då jag framförde min motion, sjunkit avsevärt och att därför tiden nu borde vara inne att vidtaga en begränsning av arvodenas storlek.

Jag måste erkänna, att, om man jämför arvodet, sådant det bestämdes 1865 och sådant det är nu, det proportionsvis icke är högre nu än då, något som jag icke heller påstått. Någon proportionell ökning har icke skett, trots att penningvärdet fallit undan för undan. Jag har emellertid alltid tyckt, att arvodet 1865 bestämdes för högt, vilket också visade sig därav, att det ägde bestå 40 à 50 år utan att ändras.

Nu har jag hört, och jag är även själv medveten om, att det icke är att förvänta något annat beslut från kammarens sida än ett avslag på de föreliggande motionerna. Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på att jag kommer att begära votering, även om jag endast kan vänta få ett tjog röster med mig.

Jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till den av herr Dahl m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Jonsson** i Mörkhult: Herr talman! Då den vid betänkandet fogade reservationen i allo sammanfaller med den motion, som jag i ärendet avgivit, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till densamma och avslag på utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Ramsta: Herr talman! Det är icke min mening att upptaga någon debatt i denna fråga, utan jag vill endast under hänvisning till motiveringen i min motion be att få yrka bifall till densamma.

Herr **Larsson** i Västerås: Herr talman! Jag skall för min del följa det goda exemplet från de föregående talarna och därför inskränka mig till att, under hänvisning till och åberopande av utskottets motivering, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i denna fråga.

Under de år som förflutit, sedan det nuvarande arvodet fastställdes, har penningvärdet stigit ganska avsevärt, på samma gång som levnadskostnaderna undergått en väsentlig minskning. Med anledning härav är det lämpligt att på nytt upptaga frågan om riksdagsmännens arvoden, vilka i förhållande till de arvoden, som utgingo 1918, d. v. s. 10 kr. om dagen, äro alltför stora. Att

en sänkning bör äga rum, synes så mycket mera påtagligt, som man nu på alla områden bör göra de inskränkningar, vilka betingas av prisförhållandena och av förändringarna på det ekonomiska området i övrigt. Alla samhällsgrupper i vårt land och icke minst jordbrukarna få nu finna sig i avsevärt reducerade inkomster, och det synes mig därför vara konsekvent, att riksdagsmännen även få vidkännas en sänkning av sina arvoden.

Utskottets majoritet bestrider icke heller, att dagtraktamentets realvärde stigit betydligt, men trots detta fasthåller man vid det påståendet, att icke något stöd kan hämtas för en nedsättning av ifrågavarande arvoden, detta av skäl, som närmare utvecklas i utskottets motivering. Ingen kan påstå, att, därest riksdagen skulle bifalla reservationen, ett riksdagsmannaarvode av 25 kr. per dag eller tillhoppa 3,500 kr. skulle vara otillräckligt, även om riksdagen skulle behöva vara samlad något längre tid än den, för vilken dagtraktamente utgår.

Det kan icke heller vara riktigt, att arvodet sättes så högt, att den inkomstkälla, som ledamotskap av riksdagen i så fall erbjöde, bleve så att säga en sporre för strävandena att bli riksdagsman.

Ja, herr talman, jag skall icke vidare förlänga debatten utan inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman! Såsom motionär tar jag mig friheten att säga ett par ord. Det är icke min önskan att uppriva en långvarig debatt, tvärtom vill jag i likhet med de föregående talarna endast säga några få ord.

Jag har förut här i kammaren sagt, och jag säger ännu en gång, att riksdagsmannaskapet är ett förtroendeuppdrag, som icke bör uppvägas med penningar. Dock anser jag riktigt, att dess innehavare hålles något så när skadeslös för utlägg och tid. Var emellertid gränsen går härutinnan, är svårt att säga. För den ene går den här, för den andre går den där. Den ene kan vara skadeslös med vida mindre än den andre. Den som har familj att försörja hemma kan sålunda icke vara skadeslös med lika litet som vissa andra. Jag håller i alla fall före, att frågan är så pass ömtålig och grannlaga, att det torde vara klokast, att arvodet hålles i underkant. Vi äro nämligen i den lyckliga eller — bör jag kanske säga — olyckliga ställning, att det är vi själva, som bestämma våra arvoden, och därför anser jag, att vi böra vara försiktiga och som sagt hålla dem i underkant.

Här talas det så mycket om sparsamhet med statens medel, och vår nuvarande finansminister, liksom den förutvarande, herr Thorsson, har gjort berömvärda ansträngningar i det hänseendet, något som jag värderar mycket högt. Nu tycker jag på mitt enkla vis, att även riksdagsmännen borde i någon mån hjälpa till. Enligt min mening är det nuvarande arvodet något för högt, detta till följd av indextalets fall. Hittills hava vi kunnat försvara detta förhållande med att vi fått det högre arvodet under de sista åren såsom en kompensation för de förluster, som vi lidit under de två föregående perioderna. Så långt är det försvarligt, säger jag, men att fortsätta nu, då inga tecken tyda på att priserna skola stiga, det tycker jag icke är riktigt. Det vore enligt min mening en vacker handling av riksdagen att gå med på den måttliga begränsning, som reservanterna föreslagit.

Jag sade, att jag icke ville bidra till en långvarig debatt. Jag vill därför slutligen endast säga, att vi må betänka, att det icke endast är våra pengar, som vi handskas med, utan att det är allmänna medel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lithander instämde häruti.

Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

Herr **Magnusson** i Tumhult: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten, dock ber jag att få säga ett par ord.

Om ett dagtraktamente av 32 kr. till riksdagens ledamöter var lämpligt avvägt år 1920, då det höjdes till detta belopp, måste det vara för högt nu, då priserna på snart sagt allt reducerats så betydligt. Utskottet förnekar ej heller, att dagtraktamentets realvärde sedan dess stigit, men det ställer sig icke desto mindre avvisande mot tanken att låta detta dagtraktamente följa med prisutvecklingen nedåt. Såsom skäl för sin uppfattning anför utskottet, att dagtraktamentet icke blott måste räckta till bestridande av de direkta kostnaderna för uppehälle i Stockholm utan även ersätta den förlorade arbetsförtjänsten i hemorten. Här om är jag fullt ense med utskottet, men min åsikt är, att 25 kr. om dagen, såsom reservanterna föreslagit, räckta härtill. Om de icke skulle göra det, så fordra vi antingen en för hög levnadsstandard eller en högre arbetsförtjänst, än våra näringar förmå bära. Åtminstone får Sveriges jordbrukande befolkning, synnerligast i dessa tider, nöja sig med betydligt mindre.

Utskottet anför även, att dagtraktamentet till riksdagens ledamöter utgör en mindre procent av statsutgifterna nu än år 1867. Jag kan ej förstå, att detta är något skäl för utskottets ståndpunkt, ty utskottsmajoriteten kan omöjligen mena, att riksdagsmännen böra hava något slags tantième på statens utgifter, på samma sätt som en del bolagsdirektörer ha på sina bolags nettovinster.

Riksdagen nödgas ju att pruta och spara på alla områden, och då så är fallet, vore det enligt min mening riktigt, om riksdagens ledamöter toge på sig något av de bördor, ni nödgas pålägga andra.

En nedsättning av dagtraktamentena från 32 kr. till 25 kr. för oss riksdagsmän, som äro bosatta utom huvudstaden, anser jag vara en lämplig och rättvis åtgärd, och jag ber därför, herr talman att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr Dahl m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Björkman**: Herr talman! Det syntes nog för litet var, ej minst för dem som deltagit i denna frågas behandling i utskottet, hurusom det är en grannlaga och delikat fråga att handlägga en angelägenhet, som också rör en själv, men då alla här i andra kammaren, särskilt sista riksdagen i perioden, sitta mer eller mindre tillfälligt, är det lättare att träffa beslut utan att beröras av den skugga av misstanke, som kunde kastas mot en och var, att han talar i egen sak och icke om principen. Nu när vi tagit principen, nämligen, att det skall utgå arvode såväl här i andra kammaren som, jag säger beklagligtvis, i första kammaren, få vi söka klarlägga vad som med principen bör följa.

För mig är det givet, att vederbörande måste ha direkt ersättning för kostnaderna i Stockholm och så vitt möjligt ersättning för de förluster han lider genom att han tvingas att vara borta från hemorten, och dessutom bör arvodet vara tilltaget så, att det gäller att för den enskilde riksdagsmannen hålla uppe en viss standard icke bara här i riksdagen utan även under mellantiden. Arvodet skall räckta till för inköp av böcker, för möjlighet till studier mellan riksdagar o. d. Det är naturligtvis så, att man kan diskutera den nu fastslagna summans lämplighet eller icke. Det är ju alltid svårt om varje summa att säga, om just *den* är den rätta. Men jag tror, att den summa, som utbetalas nu, motsvarar ungefär en summa, som medger samma standard för en riksdagsman nu som på 1860-talet. Är detta i varje fall för mycket? Nej! Jag är rädd för att, om arvodet skulle avsevärdare sänkas, skulle den möjligheten icke vara utesluten, att vissa personer, som sitta såsom riksdagsmän, måste vara nödsakade att anlita bistånd av organisationer eller enskilda. Det vore synnerligen olyckligt, om en riksdagsman icke skulle vara alldeles fri och obunden vid riksdagen. Jag är vidare rädd för att genom en sådan sänkning skulle kunna uteslutas breda lager från riksdagen, lager som äro mycket viktiga för såväl

det ena som det andra partiet att hava bland sig och som äro intresserade av att deltaga i vården av rikets angelägenheter. Jag säger breda lager av kroppsarbetare, jag säger breda lager av jordbrukare och jag säger icke minst breda lager av akademiskt bildade personer, som kommit i tjänstemannaställning och som bilda en mellanklass, för vilken det icke får omöjliggöras att komma hit till riksdagen. För dessa skulle det icke utan ett ordentligt riksdagsmannaarvode finnas någon möjlighet därtill, utan de skulle vara uteslutna. Först som sist tycker jag, att här liksom i alla andra företag i landet det bör vara ett önskemål, att de ledande männen icke sättas på för låg levnadsstandard. Så är det i de stora företagen och så bör det vara även här, så att icke för riksdagsmännen hålles den nedre gränsen.

Det är huvudsakligen av dessa anledningar, som jag biträtt det beslut utskottet kommit till och till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Med herr Björkman förenade sig herr *Starbäck*.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag hade icke tänkt att begära ordet, men då den siste talaren ville göra gällande, att det bör vara möjligt att vidmakthålla den höga standard, som det förr ansågs, att riksdagsmännen borde ha, så kunde jag icke låta honom vara oemotsagd.

Jag utgår från att ersättningssynpunkten icke i och för sig utgör tillräckligt skäl för bibehållande av riksdagsmännens nuvarande arvode. Jag ser riksdagsmannaupdraget såsom ett förtroendeuppdrag, som måste skärskådas från den synpunkten och icke enbart från ersättningssynpunkten. Då den siste ärade talaren utgick från att vi måste hålla arvodet högt för att giva tillfälle åt arbetare och mindre jordbrukare att hålla sig kvar i riksdagen, så får jag säga, att jag tillhör den sista kategorien. Jag anser, att även med det arvode, som reservanterna, till vilka jag hör, föreslå, böra de mindre jordbrukarna och arbetarna kunna känna sig tillfredsställda. Vidare vill jag erinra om att det finnes en marginal mellan det kommittéarvode, som blivit så förkättrat såsom något som icke borde finnas, och det av oss föreslagna riksdagsmannaarvodet. Det är en skillnad mellan dessa arvoden å resp. 18 och 25 kronor av 7 kronor, och den skillnaden torde i viss mån utgöra en ersättning för den minskade inkomst, som riksdagsmännen måste vidkännas under vistelsen här.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna skäl att vidhålla det högre arvodet. Jag utgår från den synpunkten, att vi måste spara, på alla områden, och då är det konsekvent, att vi börja med oss själva och nedsätta våra egna anspråk, innan vi minska andras inkomster.

Den siste ärade talaren hade vidare ett särskilt skäl för att bibehålla ett högt arvode, nämligen att vi skulle göra det möjligt för statstjänstemännen att sitta här i riksdagen. Då vill jag säga, att dessa hava ersättning under den tid de sitta här. Under sådana förhållanden undrar jag, om det är skäl att behålla ett högt arvode för deras skull. Jag tror, att vi ha tillräckligt med tjänstemän i riksdagen och att vi icke ha någon anledning att öka deras antal.

Vid sådant förhållande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag tycker, att det svenska folket skall kunna skicka hit till riksdagen både tjänstemän och andra. Och i konsekvens med det tycker jag, att det skall vara så pass betalt, att vem som helst skall kunna komma hit utan att lida ekonomisk förlust.

Vad är det nu som reservanterna vilja? De föreslå ett arvode av 25 kronor. Det är i själva verket icke mer vi nu hava. Vi ha 4,500 kronor för ett arbete, som räcker halva året. Jag tror således icke, att 32 kronor, när de bli utslagna på alla de dagar, som vi offra på riksdagsarbetet, uppgå till mer än 25 kronor

Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.

(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
minskning av
riksdagsmän-
nens arvoden.

(Forts.)

om dagen. Har man så familj på annan ort och är tvungen att bo på hotell och äta på restaurang, så ser jag icke, att det blir något över sig betalt, såvida man verkligen vill, att riksdagens ledamöter skola leva något så när anständigt. Jag framförde ungefär dessa synpunkter, när frågan förra gången av oss diskuteras, och jag tillåter mig framföra dem även denna gång.

Under riksdagens lopp är det faktiskt så, att tusende och en ärenden upptaga vår tid och göra, att vi aldrig få tillfälle att plugga igenom en fråga, som vi speciellt intressera oss för, om vi skola följa med de ärenden, som behandlas i riksdagen. Om det nu är en fråga, som intresserar en speciellt och som man vill offra litet tid på, är det väl icke orimligt, att arvodet är så tilltaget, att man utan kännbar ekonomisk förlust kan offra en vecka eller två eller tre på att läsa igenom en sådan sak. Det är uppenbart, att för en människa, som icke bryr sig allvarligt om att plugga sig in i ett speciellt problem och icke offerar mer än de dagar, som åtgå här, är det icke en kännbar ekonomisk uppoffring. Särskilt gäller detta för en jordbrukare, som är här under vintern, då det kvittar lika, om han är hemma eller borta, då han har en dräng, som sköter det hela. Men hur är det för en arbetare? Jag kommer hem vid eller efter midsommar i år med all sannolikhet. Sedan har jag ett kommittéuppdrag, som gör, att jag i början av november måste komma hit igen. Det är betalt med 18 kronor, och den betalningen motsvarar ingalunda de uppoffringar jag har för det. Och under december kan jag icke vinna anställning i någon industri, ty ingen arbetsgivare är betjänt med en arbetare, som är hemma ena dagen men borta den andra. Här får således en arbetare, som är riksdagsman, avstå från en stadigvarande anställning såsom arbetare.

Jag tycker således, att det finnes skäl för att arvodet skall hållas i överkanten i stället för i underkanten. Och de av riksdagens ledamöter, som få för mycket betalt, tycker jag skola använda de medel de få för mycket till att avhjälpa sociala brister i samhället av olika slag. Jag tillät mig framhålla detta förra gången frågan var uppe och tog såsom exempel, att det arbetslösa sjöfolket skulle tacksamt taga emot vad herrarna tro sig kunna undvara. Jag fick 50 kronor av en representant på smålandsbänken, men alla andra hade ingenting att avstå för det ändamålet, utan hade användning för sina pengar själva.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till den av herr Olsson i Ramsta i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen änyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades, och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 132 ja mot 45 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 71, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror.

Denna proposition bordlades.

§ 5.

Härefter företogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner om sänkning av åldersgränsen för dels rätt att deltaga i val till riksdagens andra kammare dels ock kommunal rösträtt.

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 33 och 34 i andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.*, i vilka motioner hemställts,

i motionen nr 33, att riksdagen såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte besluta, att paragraf 16 i riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse.

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder; och

i motionen nr 34, att riksdagen måtte besluta, att nedanstående förordningar skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Kungl. förordning om kommunalstyrelse på landet.

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmas överläggning och beslut tillkommer en var inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Kungl. förordning om kommunalstyrelse i stad.

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer en var inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Kungl. förordning om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer en var i kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)

Kungl. förordning om landsting.

§ 5.

Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man eller kvinna, som senast under näst-föregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Utskottet hemställde,

- a) att motionen II: 33 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; och
- b) att ej heller motionen II: 34 måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Larsson* i Västerås, *Thulin*, *Gustav W. Hansson*, *Larsén*, *Sävström*, *Vennerström* och *Borg*, vilka uttalat en särskild mening beträffande åldern för politisk och kommunal rösträtt; samt

av herr *Engberg*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Spångberg: Herr talman! I det utskottsutlåtande, som här avgivits, har man även i år anført, att det är med hänsyn till den mognad och erfarenhet, som tarvas för aktivt deltagande i det offentliga livet, som man anser, att den nuvarande minimiåldern av 23 år låter sig väl försvaras. Det är samma motivering, som utskottet anförde förra året, och vilken man nu icke kan finna anledning att frångå. Det kan icke hjälpas, men jag kan icke underlåta att i detta fall uttala en mot utskottets direkt motsatt mening. Det måste verkligen anses såsom en fullständig undervärdering av den svenska ungdomen, när nu, såsom utskottet säger, ungdomen icke har erfarenhet eller mognad nog att deltaga i det offentliga livet. Det är ju ändå så, att denna ungdom vid fyllda 21 år under flera år med eget förvärsarbete ansetts mogen att kunna försörja sig själv. Är det icke så, att Sveriges män och kvinnor vid 21 års ålder ansetts mogna att kunna bilda familj, att kunna fostra och försörja barn? Är icke detta lika viktigt som ett deltagande i val? Får icke samma ungdom uppträda inför domstol? Är det icke så, — och det är kanske det icke minst viktiga — att den manliga befolkningen just vid denna ålder anses såsom allra mest lämpad och duglig att, såsom det på särskilt patriotiskt språk kallas, kläda blodig skjorta för fosterlandet, att utgöra fosterlandets värn?

Jag antar, att det icke finns någon ledamot i denna kammare, som icke medger, att så är förhållandet. Jag menar därför, att när ungdomen sålunda visar sig vara mogen i alla de avseenden, som jag här berört, och visat sig tillfullo fylla de fordringar, som man kan ställa på en medborgare, måste jag verkligen säga, att det är minst sagt en skandalös undervärdering av ungdomens förtjänster, som utskottet här kommit till, när det vill lämna denna mogna och ansvarsfyllda ungdom utan de små rättigheter, som tillerkännas en medborgare i och med att han har rösträtt.

För övrigt förhåller det sig ju så, att vid de långa valperioder, som nu äro gällande, valperioder som räcka i fyra år, skulle, om 21-årsgränsen infördes, ändock endast ett fåtal av 21-åringarna få tillfälle att deltaga i valen. Då, såsom nu är fallet, valen till andra kammaren förrättas i september månad, torde vi ha cirka 25,000 röstberättigade 21-åringar i landet. De övriga ha redan hunnit över 22-årsgränsen, och åtskilliga tiotusental medborgare komma att för varje sådan valperiod icke bliva i tillfälle att rösta förrän efter fyllda 25 år. Med de nuvarande bestämmelserna blir en mängd medborgare icke i tillfälle att rösta vid val till riksdagens andra kammare förrän efter fyllda 27 år.

Beträffande landstingen ställer sig detta ännu mer rosenrasande. Här har man en mängd medborgare, som icke bliva i tillfälle att avgiva sin röstsedel på landstingsman förrän efter fyllda 30 år. För övrigt, då man tänker på rösträtten vid valen till landstingen, så finns det väl ingen i denna kammare, som på fullt allvar vill göra gällande, att denna rösträtt är väl avvägd. Jag finner den helt enkelt orimlig. Eller kan det sägas, att det finns något som helst förnuft uti att en person, som anses mogen att anförtros kommunala förtroendeuppdrag, som anses mogen att representera i andra kammaren, finns det — frågar jag — det minsta förnuft i att denna person icke skulle ha det förtroendet att få lägga sin röstsedel i valurnan vid val av landstingsmän? Man kan verkligen här tala om en fullständig förvirring, och man begagnar ändå ett svagt uttryck.

Nu har vid föregående tillfällen här i kammaren framhållits — och utskottet gör även i år gällande — att den höga åldersgränsen av 27 år, som stadgats i fråga om rösträtt vid landstingsmannaval, avser att bidraga till att upprätthålla en artskillnad mellan de båda kamrarna, och utskottet anför, att »det synes utskottet rimligt, att detta stadgande icke göres till föremål för ändring lösryckt ur sitt sålunda givna sammanhang med frågan om grunderna i övrigt för första kammarens bildande». Nu är det givetvis alldeles riktigt, att denna höga åldersgräns upprättats i akt och mening att jämte en del andra faktorer åstadkomma en artskillnad mellan båda kamrarna. Det är ju känt, huru man från borgerligt håll vill ha en så konservativ första kammare som möjligt; och denna höga rösträttsålder är givetvis en viktig faktor att räkna med vid bildandet av denna synnerligen konservativa kammare.

Innan den graderade röstskalan avskaffades, var det aldrig tal om att 21-års gränsen var för låg, emedan man på högerhåll väl visste, att då kunde icke under några förhållanden arbetarungdomen få något inflytande på valen. Men så snart den graderade röstskalan försvann, funno plötsligt dessa herrar, som förut velat, att hästar, oxar och svin skulle representera själva röstvärdet, att arbetarungdomen eller ungdom överhuvud taget vid 21 års ålder icke var mogen att deltaga i valen, och då var det lämpligt att införa detta åldersstreck för att därigenom beröva några av den arbetande klassens viktigaste åldersklasser möjligheten att utöva sin rösträtt.

Från arbetarhåll finns det givetvis ingen som helst anledning att finna sig i denna behandling. Jag skall nu villigt medge, att vi på kommunistiskt håll icke på något vis sökt överskatta betydelsen av rösträttsålderns sänkning. Det finns andra — det veta vi mycket väl — för arbetarklassen minst lika viktiga faktorer att räkna med — faktorer, som ligga utanför den parlamentariska verksamheten. Men vi göra oss heller icke skyldiga till något underskattande av rösträttens betydelse, och det är tämligen sannolikt, att en sänkning av rösträttsåldern, i enlighet med vad vi här föreslagit, också skall ge den fattigare befolkningen ett något större politiskt inflytande, vilket givetvis i någon ringa mån skall kunna inverka på samhällsförhållandena till den fattigare befolkningens bästa, så långt som detta är möjligt inom den borgerliga demokratiens ram.

Ja, herr talman, detta är några synpunkter, som jag velat framföra gent emot utskottets majoritet.

Vad beträffar första kammaren har såsom bekant den kommunistiska gruppen i år väckt en motion om dess avskaffande. Då denna rösträttsmotion, som nu är under behandling, tycks hava väckt upp ett visst missförstånd hos reservanterna, vill jag säga till såväl reservanterna som dem av kammarens ledamöter, som eventuellt ha fastnat på reservationens ordalydelse, att detta är den naturliga anledningen, varför vi i år icke motionerat om rösträtt vid val av elektorer till första kammaren. Jag utgår här ifrån den uppfattningen, att

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
röst rätt.
(Forts.)

riksdagen icke samtidigt som den skulle besluta om första kammarens avskaffande även skulle besluta förändrade grunder för val av samma kammare. Jag räknar med att, då enkammarssystemet även är ett gammalt socialdemokratiskt krav, och då till och med socialdemokraten Lindhagen i år motionerat om första kammarens avskaffande, vi komma på grund av dessa förhållanden att, såvida icke socialdemokraterna tänka frångå sin ståndpunkt rörande programmet om enkammarssystem, från detta håll erhålla ett visst stöd.

Ja, herr talman, på grund av de skäl, som anförts, anhåller jag att få yrka bifall till den av mig jämte partikamrater i kammaren väckta motionen.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna, har jag under konstitutionsutskottets utlåtande antecknat en blank reservation, och jag ber därför att med ett par ord få utveckla innebörden av densamma.

När frågan förra gången var före — även då med anledning av motioner från samma håll som nu — hade jag också en reservation, men icke en blank utan en utförlig reservation. Det fanns nämligen då en möjlighet att skriva en sådan, ty motionärerna hade då icke gjort sig skyldiga till det slarv, det högst anmärkningsvärda slarv, som utmärker dem i år, nämligen att helt och hållet tappa bort § 6 i riksdagsordningen, som handlar om elektorsinstitutionen. Min ståndpunkt den gången och min ståndpunkt nu är precis densamma. Vad jag anser vara det *aktuella* är icke så mycket en sänkning av rösträttsåldern från 23 år till 21 år som fastmera en sänkning av 27-årsåldern till 23-årsåldern, då det gäller landstingsmannaval, för att på detta sätt få en *gemensam rösträttsgräns* vid de 23 åren.

Med avseende å 21-årsgränsen kunna naturligtvis meningarna gå isär. Enligt mitt sätt att se är det ingen principfråga utan en *lämplighetsfråga*, ty den ålder, vid vilken man kan anse, att en människas allmänintresse och mognad och insikter äro sådana, att de berättiga till deltagande i det politiska livet, kan naturligtvis uppskattas olika, och herrar kommunister skola icke inbilla sig, att 21-årsgränsen är någon slags helig gräns lika litet som 23-årsgränsen. Det finns dock starka skäl, som tala för 21-årsgränsen, *dels* att den förut under lång tid gällt i fråga om den kommunala rösträtten, *dels* att den sammanfaller med den vanliga borgerliga myndighetsåldern. Jag vill emellertid för min del tillägga, att det väl ändå ännu är ett öppet problem, huruvida icke med den allmänna förlängning av den medborgerliga utbildning i samhället, som vi ha, också måhända följer en allmän förskjutning något uppåt av den ålder, i vilken man skall betraktas såsom politiskt myndig. Den frågan lämnar jag emellertid därhän. Vad jag, som sagt, anser vara det som man borde samlas omkring är, att man får 27-årsgränsen avskaffad, ty jag kan icke få i mitt huvud, att det skall vara *viktigare* att välja landstingsman än att välja riksdagsman. Det är upp- och nedvända världen att kräva en högre ålder hos dem, som skola rösta på landstingsmän, än hos dem, som skola rösta vid val till riksdagens andra kammare. Det finns väl ingen inom dessa väggar, som skulle kunna prestera bärande skäl för denna 27-årsgräns.

Jag ber nu att få fästa uppmärksamheten på en sak, nämligen att den utjämning av åldersgränsen ifrån 27 till 23 år, som jag för min del anser önskvärd och nödvändig, jämväl innebär, att vi avskaffa hela elektorsinstitutionen, då denna elektorsinstitution har sitt existensberättigande uteslutande på grund av olikheten i åldersstreck. Det konsekventa synes mig därför vara, att man kräver avskaffande av 27-årsgränsen och samtidigt *elektorsinstitutionens upphävande*. Därmed får man 23-årsgränsen såsom en gemensam gräns. Men man vinner också något annat.

Det föreligger, herr talman, enligt min uppfattning nämligen, ett annat skäl för en sådan anordning. Jag anser för min del, att så länge vi ha 2-kammar-

system, — jag har ingenting emot ett 2-kammarsystem, tvärt om — bör första kammaren vila på enhetliga bestämmelser. Nu vilas den på en heterogen grundval, ett slags hybrid: elektorsinstitutionen, å ena, såsom fristående korporation och våra landsting, å andra sidan. Enligt min uppfattning är det en styrka att återföra första kammarens sammansättningsgrund, om jag så får uttrycka mig, *tillbaka på det kommunala underlaget*, alltså på landstingen och stadsfullmäktige och att operera bort elektorsinstitutionen. Den blev en nödvändig följd vid uppgörelsen 1918 på hösten. Högern behöfde en liten pinne att hoppa på för att icke alldeles ha intryck av att hava förlorat *allt* vid den uppgörelsen, och den fick alltså hoppa på 27-årsgränsen, men för att få ha kvar denna gräns var det nödvändigt att införa elektorsinstitutionen. Nu äro tack vare kommunisternas utomordentligt grundliga motionsskriveri, där de helt och hållet tappat bort § 6 i riksdagsordningen, som de hade med sig i sin motion förra året, såväl jag som mina partivänner försatta i den situationen, att vi nu icke kunna göra något åt saken, utan det hela får förfalla.

Jag har, herr talman, emellertid velat deklarerera vad som ligger bakom min blanka reservation. Varför jag icke anslutit mig till mina partivänners reservation beror därpå, att jag kanske har en något avvikande uppfattning om vad som är det *aktuella*.

Jag ber alltså, herr talman, att med denna deklaration få förklara, att jag måste rösta mot motionen, men att jag å andra sidan icke alls på minsta sätt är ense med den framställning, som utskottsmajoriteten gjort. Jag vill på den punkten säga, att när utskottsmajoriteten inbillar sig, att 27-årsgränsen skulle bereda någon slags karaktärsskillnad mellan första kammaren och andra kammaren, den är ett offer för självedrägeri och ingenting annat. Vi få emellertid i ett senare sammanhang, i anledning av en motion ifrån samma håll som nu, diskutera förstakammarproblemet, och den frågan skall jag därför icke ge mig in på nu.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Det var med en viss undran, som jag för min del avvaktade herr Spångbergs förklaring till den omläggning av motionen i den föreliggande frågan, som i år ägt rum i jämförelse med förra året. Förklaringen kom nu, och den var, att man från kommunisternas sida i år hade motionerat om första kammarens avskaffande. Nåja, det kan ju under sådana förhållanden vara logiskt riktigt att icke alls fästa någon uppmärksamhet vid elektorsvalen, men för oss inom utskottet, som beträffande valrättsåldern principiellt stå på samma ståndpunkt som herr Spångberg och hans partikamrater, och som icke för vår del äro på det klara med att tidpunkten nu skulle vara inne för att avskaffa första kammaren, har den omständigheten, att motionärerna icke brytt sig om att taga upp frågan om elektorsvalen, försatt oss i den situationen, att vi icke kunnat yrka bifall till motionen. Såsom framgår av den reservation av undertecknad och herr Thulin m. fl., som bifogats utskottets utlåtande, ha vi inom utskottet framställt yrkande om bifall till den reservation, som förra året avgavs av socialdemokraterna inom utskottet, och som innefattade den i § 6 av riksdagsordningen givna bestämmelsen om valrättsålder vid utseende av elektor. Denna bestämmelse är grundläggande för de stora städernas utseende av ledamöter i första kammaren.

När nu förhållandet låg på det sättet, att utskottet för sin del icke ville gå med på detta förslag, hade vi ingen annan utväg än att stanna vid att för närvarande icke göra något yrkande. Såsom vi också framhålla i vår reservation, skulle det nämligen te sig ganska orimligt, om man förutsätter att motionen skulle gå igenom, att man skulle ha 21-årsgräns vid val av landstingsmän, som sedermera skola utse förstakammarledamöter, men att man i fråga om elektor skulle bibehålla 27-årsgränsen.

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
röst rätt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
röst rätt.
(Forts.)

För min del tillkännagav jag redan 1918, då dessa bestämmelser om valrättsåldern antogos såsom vilande, att jag hoppades, att folket ute i landet och även riksdagen tämligen snart skulle komma på det klara med att man borde rätta till stadgandet om 27-årsåldern såsom gräns vid val av landstingsmän och av elektorer i de större städerna. Jag kan i det avseendet i huvudsak instämma med herr Engberg och behöver därför icke närmare utveckla den saken.

Herr Engberg står nu på den ståndpunkten, att 23-årsåldern kan bibehållas, och att det viktigaste är, att vi få bort den olikhet, som ligger i 27-årsgränsen. Ja, om det vore så, att det för närvarande funnes den ringaste utsikt till att man verkligen skulle kunna komma fram på den vägen, skulle jag icke tveka ett ögonblick att gå med på att bibehålla 23-årsgränsen. Kunde vi få bort 27-årsgränsen och få lika valrättsålder över hela linjen, skulle det icke blott kunna försvaras ur principiell synpunkt utan även vara fördelaktigt ur praktisk synpunkt. Tyvärr ligger nog saken emellertid så till, att ett sådant förslag icke har några utsikter. Jag erinrar om att då denna fråga var före vid förra årets riksdag och herr Engberg hade tillfälle att framföra ett yrkande i enlighet med sin uppfattning, vann detta yrkande i denna kammare endast 83 röster, under det att 101 röster avgåvos för avslag även på detta förslag, som ju kan betraktas såsom en medelväg. Under sådana förhållanden ha jag och de övriga reservanterna ansett det icke vara anledning att frånga vår principiella ståndpunkt i frågan.

Då utskottet för övrigt talar om att det behövs en viss erfarenhet och mognad för att få deltaga i politiska val, undrar jag för min del, om man verkligen kan säga, att det överhuvud taget finns större erfarenhet och mognad hos 23-åringarna än hos 21-åringarna. Det är naturligtvis svårt att avgöra. För min del tror jag emellertid icke, att det är någon nämnvärd skillnad. När vi i det civila livet ha 21-årsåldern såsom myndighetsålder, borde denna ålder väl även få gälla som gräns vid de politiska valen, då man ju, som här förut erinrats, pålägger 21-åringarna både skyldigheter och ansvar i olika avseenden. Om det för övrigt på något håll skulle brista i erfarenhet och mognad, är det väl icke så farligt, tycker jag. Däremot är det enligt min mening en avsevärd fördel, att de unga så tidigt som möjligt få komma med i det politiska livet och få deltaga i det allmännas angelägenheter. Därmed få de icke blott större intresse för det allmännas angelägenheter utan de få även en känsla av ansvar för det hela och för samhällets utveckling. Det anser jag vara en fördel, som man icke bör lämna åsido i detta avseende, utan som bör beaktas av riksdagen, då dylika förslag ligga före.

Som jag redan erinrat om, ligger frågan emellertid nu på det sättet, att det knappast är möjligt att för närvarande göra något av motionerna, och jag skall därför, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan under punkterna a) och b), men med ogillande av utskottets motivering.

Herr Bäckström: Herr talman! Då en av motionärerna och en av reservanterna nu haft ordet, kan det ju också vara på sin plats, att någon från utskottsmajoriteten yttrar sig i det föreliggande ärendet.

Kammaren har nu åter till behandling en fråga, som vi nästlidna riksdag ägnade icke så litet arbete, och som då avvisades. Motionärerna visa ju stor energi, men jag tycker, att de knappast ha någon hög tanke om denna kammare, då de trots allt nu återkomma med en ny men knappast förbättrad upplaga av motionen från i fjol. De få därför icke ta alltför illa upp, om deras motion betecknats såsom en okynnesmotion, ty det är ju i alla fall i stort sett samma personer, som i fjol avgjorde ärendet, vilka nu åter skola bedöma saken. Ingen lär väl vilja påstå, att något under det sista året har inträffat, som skulle nödvändiggöra, att detta spörsmål åter föres fram.

Det har såväl i fjol som nu i dag även från socialdemokratiskt håll framhållits, att den föreliggande frågan icke är någon principfråga utan en lämplighetsfråga, och det är just vad den är. Enligt den stora uppgörelse, som träffades för några år sedan, sattes åldersgränsen för deltagande i politiska val till 23 år och för deltagande i landstingsmannaval till 27 år. Att just dessa tal togos, berodde givetvis på jämkningar från olika håll, och det kunde ju lika gärna ha varit några tal litet över eller litet under, det medges gärna. I andra länder tillämpas ju också andra åldersgränser vid politiska val. Att emellertid år efter år taga upp diskussion i riksdagen om ett stadgande av denna art och av så pass färskt datum, kan knappast anses välbetänt.

En av motionärerna har nyss liksom i fjol till stöd för sin framställning framhållit, att en person vid 21 års ålder anses vuxen att försörja sig själv, att bilda familj och att föda och fostra barn samt att, om så påfordras, gå ut för att försvara sitt land, och att han då också bör anses mogen att lägga valsedeln i urnan. Ja, man kan ju resonera så, och man kan också såsom en annan kammarledamot i fjol framhålla, att 18-årsgränsen vore den enda lämpliga. Jag undrar ändå, om man icke, även med erkännande av riktigheten uti mycket av vad utskottets ordförande och andra nyss ha nämnt, kan mot ett sådan betraktelsesätt våga invända, att de närmast föregående årens reformer i samhällslivet och den alltfört pågående hastiga utvecklingen kräva en mognad, som endast i undantagsfall förefinnes hos 21-åringen. Han är visserligen medborgerligt myndig, och han är, som motionären herr Spångberg nyss erinrade om, vuxen att handha sina egna och även familjeangelägenheter, men det kan väl icke bortdisputeras, att det dock kräves en djupare erfarenhet och mognad att bedöma rikets stora invecklade samhällsproblem. Det är ingen »skandalös» undervärdering av ungdomen, som utskottet låtit komma sig till last genom att uttala något i denna riktning. Tvärtom skatta vi säkerligen Sveriges ungdom lika högt som någonsin motionärerna.

För min del har jag ingen anledning att frånträda min ståndpunkt från i fjol, nämligen att man bör avvakta erfarenheterna av nu gällande bestämmelser angående åldersbegränsningen som fastställdes så nyligen som skett. Då vi för närvarande icke kunna uppvisa ett mera intresserat deltagande i valen än att 40 till 50 procent av de valberättigade utebli, tycker jag, att motionärerna och med dem liktänkande med utsikt till större framgång och bättre frukter skulle kunna ägna sig åt skolning och väckning av de försumliga, som redan ha rösträtt.

Någon utbredd opinion ute i landet för en ändring av det här nu omdebatterade åldersgränsstadgandet har jag icke heller försport, och jag tror icke, att man åtminstone för närvarande med någon tacksamhet skulle mottaga en ändring igen, ty man håller snart på att bli less på de ständiga ändringarna och retucheringarna i våra lagar.

Vad nu särskilt 27-årsgränsen för deltagande i landstingsmannaval beträffar, vet ju envar — det har vidgåtts i dag såväl från motionärernas som från reservanternas sida — att det utgör en detalj i det s. k. förstakammarproblemet, och att det antogs vid den förut omnämnda uppgörelsen härom året. Man må nu säga vad man vill om dess lämplighet eller dess olämplighet, så kan man väl vara ense om att det icke kan vara klokt att utbryta en sådan detalj från dess stora sammanhang. Det är ingen riksolycka, om härmed får anstå, tills det möjligen blir en ny stor uppgörelse uti hithörande.

Det är icke heller, såsom man åtminstone i fjol ville framhålla, något stort tillskott i arbetsbelastning, som pålægges valförrättaren genom detta stadgande. Jag har som valförrättare erfarenhet utav att det nog går ungefär lika lätt med denna särskilnad, som om den icke funnes.

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 16.

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)

Motionärerna tyckas ha en mycket stark tro på de stora vinster, som skulle beredas dem genom de åldersklasser, som nu äro utestängda från val. Jag tror emellertid, att de därvidlag överdriva betydligt. Jag tycker, att herr Vennerström i fjol yttrade mycket förståndiga ord om den saken, då han sade, att motionärerna tydigen ha den uppfattningen, att om man går med på 21 år som rösträttsålder, innebär detta »den svenska kapitalismens banesår», och han tillade: »Jag kan icke som socialist göra mig medskyldig till att i den svenska arbetarvärlden inympa en sådan falsk föreställning». »Jag vill för min del», fortsatte han, »bestämt inskräpa, att ställningen är den, att om den svenska arbetarvärlden begagnade den rösträtt, som den redan har erhållit, så vore den i stånd att redan nu på parlamentariska vägar slå sig helt och fullt fram till en socialistisk regeringsmakt, vilken icke liksom nu skulle vara tvungen att vila på bistånd från den ena eller andra borgerliga gruppen.» — Ja, men varför i all rimlighets namn då komma igen i år och ge stöd åt något sådant, som nu framkommit i den föreliggande motionen?

Jag måste säga, att jag blev överraskad, när jag läste den reservation, som finns bilagd utskottets utlåtande. Det tycktes mig, som om det icke låg så värst mycket reellt bakom densamma. Jag måste tillstå, att beträffande den verkliga innebörden av vad man här ordar om anslutning till motionärernas ståndpunkt, är jag en Thomas. Det förekom icke heller någon vidare intensiv kamp uti ärendet i utskottet, och det förmärktes heller icke någon vidare själånöd från reservanternas håll, när beslutet blev sådant det här föreligger. Snarare är det så, som herr Engberg yttrade gent emot motionärerna i fjol, när denna fråga behandlades, att man kan misstänka demonstrationspolitik, ett efterliknande av en viss Cyrano, som, då han kastade sin børs till skådespelaren och vännen förebrädde honom hans frikostighet, sade: »Gesten, kära bror».

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag i såväl motivering som slutyrkande.

Herr Vennerström: Herr talman! Det var den senaste talarens direkt mot mig riktade anförande, som föranledde mig att begära ordet, men innan jag vänder mig till herr Bäckström, vill jag börja med dagens motionär, nämligen herr Spångberg.

Han talade om reservanternas missförstånd, men jag tror vi ha större rätt att tala om motionärernas missförstånd. Jag förmodade att det från början berodde på ren glömska, att vederbörande motionärer icke nu dragit fram frågan om att även sänka åldersgränsen för val av elektor till första kammaren. Men herr Spångberg säger i alla fall, att motionärerna fullständigt medvetet och avsiktligt underlåtit att motionera om att även sänka åldersgränsen vid val av förstakammarelektor. Jag må uttala min mycket stora förvåning över den principiella förklaringen från motionärernas sida. Det visar sig här som i många fall, att ett principrytteri hamnar i rena praktiska orimligheter, som gör att även en vacker princip kan slås ihjäl av verkligheten själv. Och nu har herr Spångberg och hans vackra princip i det här fallet kommit att stranda på de verklighetens skär, som han i sin seglats efter de höga stjärnorna har underlåtit att titta på.

Herr Spångberg har ju kommit fram till rena praktiska orimligheter. Jag skall bara taga upp ett enda fall för att visa, till vilken rent reaktionär situation den radikale motionären har kommit. Vi ha exempelvis i Östergötland det förhållandet, att där väljas ledamöterna till första kammaren dels av de tolv elektorena från Norrköpings stad, och i Norrköping finns som bekant ren arbetarmajoritet, dels därjämte även av landstingsmännen i Östergötlands landsting. Och det är ett mycket konservativt och av bönder regerat landsting. Nu vill alltså herr Spångberg medvetet yrka att man skall bibehålla en så underlig

ordning, att vid val till första kammaren från Östergötland skola landstingsmännen, de konservativa landstingsmännen, väljas efter 21 års åldersgräns, medan däremot de radikala elektorena från Norrköpings stad skulle väljas med 27-årsgränsen. Jag vill för min del säga, att på en sådan principiell våldföring på det praktiska levande livet kan jag under inga omständigheter vara med. Jag är mera radikal än så. Och jag vill att vi även av rena lämplighetsskäl skola sätta åldersgränsen vid val av förstakammarelektorer vid 21 år, likaväl som samma åldersgräns skall gälla vid val av landsting och andra kammaren.

Sedan vill jag säga till min värderade vän herr Bäckström, att jag vidhåller med kallt blod den uppfattning, som jag gjorde mig skyldig till vid frågans behandling förra riksdagen. Och jag tillåter mig att inför de kommande valen till andra kammaren, och i herr Bäckströms närvaro, säga samma ord, som jag den gången yttrade: att jag har den bestämda tron, att även med nuvarande åldersgräns skola Sveriges arbetare, såväl industriens som landsbygdens arbetare, nå fram till majoritet vid val till andra kammaren. Och jag vill ställa den vädjan, så långt den kan nå utanför andra kammarens mur, till valen i höst, att arbetarna skola se till att de med den nuvarande åldersgränsen kunna ge en socialdemokratisk majoritet, även om det skulle ske genom undanskuffande av några av de liberala, i nästa andra kammare.

Men det är av en annan anledning, som jag för min del går in för 21-årsgränsen. Och det är, att jag tror på en gammal liberal rättfärdighetssats, nämligen att medborgerliga rättigheter och skyldigheter skola följas åt. Och när i allmänhet de medborgerliga skyldigheterna börja på allvar vid 21 år, anser jag även den gamla liberala rättssatsen kräva, att de medborgerliga rättigheterna skola börja vid samma ålder. Jag vill hänvisa min värderade vän herr Bäckström att studera handläggningen av rösträttsfrågorna i en sådan institution som exempelvis det engelska parlamentet. De senaste dagarnas tidningar säga, att även Englands liberala i underhuset äro med om att ge engelska kvinnor rösträtt vid 21 års ålder.

I detta anförande instämde herr *Wagnsson*.

Herr **Spångberg**: Jag vill, herr talman, endast begära ordet för ett par repliker.

Herr Engberg började sitt anförande med att han ansåg, att det var ett anmärkningsvärt slarv, ett högst anmärkningsvärt slarv av kommunisterna att glömma bort § 6 i riksdagsordningen. Jag skulle ju här kunna till herr Engberg säga, att för min del finner jag det högst anmärkningsvärt, att socialdemokraterna, på grund av den situation som uppstått genom att kommunisterna i år framburit en motion om första kammarens avskaffande, och om de verkligen äro så angelägna om att få grundlagen ändrad i detta avseende, inte själva ha väckt en motion om ändring av § 6 i riksdagsordningen. För oss, som i år ha motionerat om första kammarens avskaffande, kan jag inte finna något som helst skäl för att vi, samtidigt som vi yrka på första kammarens avskaffande, skulle ha yrkat på ändring av grunderna till dess sammansättning. Här faller också det argument, som herr Vennerström kom med nerifrån Östergötland. Jag anser verkligen, och jag vill understryka det, att hade man varit så angelägen om att få detta ändrat, borde man, i stället för att i dag söka kasta sig över kommunisterna, som ha dels yrkat på första kammarens avskaffande och dels framlagt ändringsförslag i avseende å andra kammarens sammansättning och grunderna till kommunala val o. s. v., själv ha motionerat om den saken.

Herr Bäckström yttrade något om att liberalerna skulle skatta ungdomen lika högt som kommunisterna. Ja, den liberala uppfattningen hade jag i fjol tillfälle att något litet syssla med. Och jag kom vid studiet av den här frågan i

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)

riksdagens protokoll till den uppfattningen, att liberalerna voro ena året här och det andra året på ett annat ställe i uppfattningen rörande denna fråga. Nu kan man ju konstatera, att de i alla fall i år ha samma uppfattning, som de hade föregående år, i motsats till år 1918. I det fallet att det gäller att lägga bördor på arbetarklassen och den arbetande ungdomen tror jag att även liberalerna, liksom högern, förstå att värdera arbetarungdomens bärkraft. Men då det gäller den minsta lilla rättighet tar man numera avstånd, fullständigt avstånd. Då är arbetarungdomen inte mogen, då har ungdomen ingen erfarenhet o. s. v.

Beträffande herr Bäckströms lilla replik till herr Vennerström skall jag inte närmare ingå på densamma. Jag skulle kunna »gratulera» herr Vennerström. Men jag tror inte att herr Bäckström skulle ha givit honom denna lilla eloge, om det gällt år 1918. Jag har nämligen herr Vennerströms anförande i rösträttsfrågan på bänken, och jag har studerat det. Herr Vennerström yttrade förra året — ett yttrande som nu herr Bäckström citerade och som jag därför tar upp — att vi kommunister skulle ha sagt, att om rösträttsåldern hade bestämts till 21 år 1918, då hade detta inneburit den svenska kapitalismens banesår. Detta ha vi nu aldrig sagt. Jag tror emellertid, att herr Vennerström är ganska oskyldig till denna av honom gjorda förvrängning. Jag tror att han i hastigheten har kommit att anamma en högst uppenbar förvrängning, som blivit gjord i en artikel, som varit införd i en viss landsortstidning, och vilken artikel har en mycket stor likhet med det anförande, som herr Vennerström höll i debatten, och där samma påtagliga och uppenbara förvrängningar göra sig gällande.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Det är herr Spångbergs anförande som uppkallat mig till att säga några ord ytterligare utöver vad jag förut yttrat.

Herr Spångberg riktade den anmärkningen mot socialdemokraterna: varför ha ni inte motionerat själva, om ni äro så angelägna om att få bort denna 27-årsgräns? Jo, herr Spångberg, det förhåller sig på det sättet, att vi socialdemokrater inte äro angelägna om att motionera i samma fråga varenda riksdag, även under samma period. Vi hade verkligen räknat med att just i år väcka en utförlig motion i detta avseende. Varför gjorde vi det inte? Jo, därför att när frågan var uppe förra året avvisades den av riksdagen, i första kammaren med 74 röster mot 35 och i andra med 101 mot 78. Kamrarna ha samma sammansättning i år som i följ, och då ansågo vi att det inte var någon mening i att på nytt återupptaga en motion i samma syfte, som året förut så kraftigt avvisats. Det är anledningen, herr Spångberg, varför vi nu inte kommit fram med en motion i det syftet. Och jag anser för min del att det vore önskvärt, om även kommunisterna toge ad notam den principen att inte komma fram med samma motioner år efter år, när riksdagen har samma sammansättning och det inte föreligger någon särskild anledning antaga att kamrarnas ledamöter ha ändrat uppfattning. Jag tror att det vore skäl uti, att även kommunisterna inte motionerade i onödan, till synes bara för att de skola få fram en motion, och för att man i »Politiken» skall kunna lägga upp stora rubriker och beskärma sig över att motionen avslagits osv. osv.

Jag hörde att herr Engberg begärde ordet, och jag skall därför inte taga upp de herr Spångbergs anmärkningar, som voro riktade mot honom.

Herr Engberg: Jag skall verkligen inte alls svara på invändningarna från herr Spångbergs sida. Jag skall bara be att med anledning av herr Bäckströms anförande få säga, att det vore ytterligt förvånande, om det folkfrisinnade partiet i allmänhet skulle dela hans uppfattning, den nämligen att en ändring av den här 27-årsbestämmelsen skall anstå, tills riksdagen tar upp frågan om två-

kammarsystemet i dess helhet och särskilt frågan om första kammarens ställning. Jag får verkligen säga, att då får nog riksdagen vänta *ad calendae graecas*. Och då tror jag också att herr Bäckström till sist, liksom hans partivänner, kommer i en mycket ohållbar position. Ty det vore förvånande, om man inom hans parti verkligen hyste den uppfattningen, att det är försvarbart, att man skall vara 27 år för att rösta till landsting, men bara 23 för att rösta till riksdag. Är det verkligen herrarnas uppfattning, får jag säga, att steget har tagits långt tillbaka från den tid, då Karl Staaff satte sin prägel på det frisinnade partiet.

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
röst rätt.
(Forts.)*

Herr Bäckström: Herr talman! De sista tre ärade talarna — utskottets ärade ordförande undantagen — ha samtliga vänt sig mot mig för det jag skulle ha deklarerat en ändrad ståndpunkt för mitt partis vidkommande, vilken de tyckte var alldeles främmande för mina partivänners ståndpunkt tidigare. Jag vill poängtera, med hänvisning till vad som sades i fjol, när denna fråga var under debatt, att varken jag eller det parti jag har äran tillhöra i någon mån ändrat ståndpunkt, varken i år från i fjol, eller i fjol från 1918 och tidigare.

Jag har ju i det första anförandet framhållit, att det här inte gäller någon principfråga, utan en lämplighetsfråga, och att vi inte nu anse tiden lämplig att i det här fallet göra en utbrytning och en ny lagändring. Vi anse, att när ett beslut i riksdagen fattats så sent som verkligen skett i detta ärende, bör man väl inte år efter år taga upp debatt om det och försöka genomdriva ändringar. Jag har också framhållit i mitt första anförande, att åldersgränsen gärna kunnat sättas högre eller lägre. Det är, sade jag, olika i olika länder. Min ståndpunkt nu är beroende på att vi så nyligen ha fattat beslut i denna sak. Jag tycker att vi inte ideligen, jämt och ständigt, som jag nämnde, böra återkomma med förslag till lagändringar. Detta innebär alls inte, som herr Spångberg ville låta påskina och få kammaren att tro, att de frisinnade inte skulle veta att värdera Sveriges ungdom. Vi värdera den.

Bestämmelserna om de nu diskuterade åldersgränserna anse vi för närvarande icke vara så riksviktig fråga, att vi så nära inpå ett föregående beslut i densamma behöva gå till ändring. Vi ha föga erfarenhet ännu av hur det kommer att verka i längden.

Herr Molander: Herr Bäckström talade upprepade gånger i ganska värdsamt om den stora uppgörelsen av år 1918. Den stora uppgörelsen, den stora uppgörelsen, säger han, den ligger så nära i tiden, att man icke bör varje år diskutera dessa saker, det är en okynnesmotion o. s. v. Jag vill säga, att herr Bäckström känner kommunisterna rätt dåligt, om han tror, att vi ha någon särdeles stor värdsamt för den uppgörelse och den kompromiss, som kokades ihop här år 1918. Vi anse, att detta icke är något tabu utan tvärtom saker, som det går an att rubba på och som det bör rubbas på. Jag tror, att det var den gamla Sokrates som sade, att det som var sanning i fjol också är sanning i år, och så är det också med denna sak. Var det rättfärdigt att yrka på ändring i fjol, så är det också rättfärdigt i år.

För övrigt tror jag icke, att den stora uppgörelse, som herr Bäckström anser vara tabu, mottogs med så särdeles oblandade känslor av det svenska folket. Det var ändå en socialdemokratisk ledamot av kammaren, en ledamot, som herr Bäckström för en stund sedan tillät sig citera, som uttalade sig i rätt skarpa ordalag om denna uppgörelse. Bland annat utgav han en skrift år 1920, där det i en rubrik över ett kapitel heter, att liberaler och högernationalister förfuskat författningsfrågornas lösning, och det sägs där bland annat, att man genom denna lösning har gjort »ett cyniskt våldförande på den unga generationens redan förut tillerkända kommunala medborgarrätt», att liberaler och höger-

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)

socialister i samförstånd med högern skurit bort »hundratusentals unga, duk-tiga, intelligenta män från den kommunala medborgarrätt, de tillerkändes ge-nom den Lindmanska rösträttsreformen 1909», och att det var »en skam att dessa partier, som berömma sig av att vara de enda riktiga 'demokraterna' — med citationstecken — vid en av de revolutionära tiderna framtvingad för-yngning av samhället tilltäppa en så ovärderlig föryngringskälla». Jag tror också, att vi kunna säga, att om detta var sanning 1920, och det borde det väl vara, bör det väl också vara sanning i dag, och då vi nu framföra ändringsför-slag, så är det icke något okynnesförfarande.

Jag tillåter mig, herr talman, att ansluta mig till herr Spångbergs yrkande.

Herr Vennerström: Herr Spångberg vände sig i sin kritik mot mig icke mot vad jag yttrat i årets debatt utan mot ett yttrande, jag hade i debatten förra året. Jag ber att få uttala min förvåning över att herr Spångberg icke har kunnat nå fram till större snabbhet i sin replikföreläggning, och jag skulle vilja uttala den önskan, att för framtiden replikerna måtte komma att falla något snabbare.

Sedan vill jag slutligen säga, att min ståndpunkt i fråga om de 21 åren är den-samma nu som år 1918, och jag har i detta fall ingenting att draga ifrån eller lägga till. Jag vill även uppmuntra herr Spångberg med att säga, att gäller det första kammarens avskaffande, skall han få min lilla enkla röst.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag kan icke underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på ett yttrande, som fälldes av herr Bäckström och som visar, hur herr Bäckström i den argumentation, han framfört i debatten, plöjt med socialdemokratiens kalvar från föregående års debatt, förutom att han ju an-fört ungefär samma argument, som herr Jansson i Edsbäcken anförde i föl-jande nämligen att här icke förmärkts någon opinion ute i landet för en ändring i en-lighet med kommunisternas förslag eller ens för en ändring i den stil, som herr Engberg föreslagit, d. v. s. en sänkning av rösträttsåldern över hela linjen till 23 år. Det har icke förmärkts någon opinion i denna fråga, kan man tänka sig! Hör nu herr Bäckström! Hur var det den gången, då man hade folkriksdagar? Hur var det när man bildade den allmänna rösträttsförening, där, om jag icke missminner mig, en i landet känd liberal, herr David Bergström, var ledare? Vad var det då för en opinion i början? Man upparbetade en opinion. Och var-för? Jo, därför att kravet på rösträtt var ett rättskrav, som det gällde att aktualisera och popularisera. Är det ett mindre rättskrav, att man giver röst-rätt till unga män vid 21 års ålder, d. v. s. då de ha alla skyldigheter mot familj, mot egen hustru och egna barn kanske, mot samhället i skattebetalnings-hänseende, då det gäller att fullgöra värnplikt o. s. v.? Är det ett mindre rätts-krav att begära, att denna ungdom skall, såsom någon talare nyss uttryckte sig, få sina rättigheter visavi samhället?

Herrarna liberalers ståndpunktstagande nu kan icke tolkas som ett bevis för an-nat, än att vad de någon gång tidigare ansågo vara ett rättskrav, anse de nu-mera icke vara det, ty allt detta prat om kärlek till ungdomen, är det bra litet bevänt med, när det icke åtföljes av handling. För övrigt, talet om kärleken till ungdomen påminner om den gamla historien om gumman och bocken, som herr Bäckström nog någon gång har hört. Gumman hade en bock, som var en av hennes förnämsta förvärvskällor. Hon hade möjlighet att utnyttja den på alla sätt. Bland annat bar den också en del bördor. Gumman älskade bocken, varje gång den skulle bära bördor, men glömde att ge den mat, som den behövde för att kunna fortsätta därmed, och resultatet blev, att bocken dog på kuppen. Herrarna liberalers kärlek till arbetarungdomen är av samma natur. I orden älska

ni den, men då det gäller att giva den några medborgerliga rättigheter, älska ni den icke.

Till sist vill jag säga till herr Bäckström, att då man talar om, att det icke finnes några skäl för att ändra det här beslutet, när det fattats så sent som för 2 å 3 år sedan — det är dock 5 å 6 år sedan — kan jag icke förstå, att det förhållandet, att det fattats ett beslut i går eller för 10 år sedan, förändrar detta besluts karaktär, och karaktären av det beslut, som fattades 1918, är nätt opp, att det var *en orättvisa* mot hundratusentals av Sveriges ungdom, som då *frånkändes* sina medborgerliga rättigheter.

Till herr Larsson i Västerås vill jag säga, att för mitt vidkommande kan jag icke alls vare sig nu eller för framtiden lova att diskontera de växlar, som han försökte förrädiskt skicka till oss, nämligen att bara *en gång* under en valperiod motionera om samma sak i riksdagen. Om herr Larsson i Västerås anser, att detta är ett ofrånkomligt krav, bör han först reformera kamraterna inom det egna partiet, ty om jag icke misstar mig, har man från det hållet flera gånger under denna valperiod motionerat om samma saker och — det vill jag säga i motsats till herr Larsson — med full rätt. Hur skall det vara möjligt att aktualisera och ute i landet popularisera en sak och draga en bredare uppmärksamhet till den från allmänhetens sida om icke genom att bland annat framföra den upprepade gånger här i riksdagen. Jag tror också, att icke minst socialdemokraterna hava använt sig av den arbetsmetoden.

Herr Bäckström: Herr talman! Jag måste säga några ord med anledning av herr Kilboms yttrande.

Det förefaller, som om herr Kilbom levde i tiden långt före 1918, då han nu liksom i fjol drar in i debatten, vad som hände på folkriksdagarnas tid, då min aktade vän, minister David Bergström, kämpade i rösträttsstriderna. Det har hänt åtskilligt sedan den tiden, herr Kilbom. Det har hänt åtskilligt 1918 och 1920. Jag vill icke ytterligare erinra om vad jag nämnde i mitt första anförande. Den ståndpunkt, jag intar, är klar, och något underkännande av ungdomens i Sverige förmåga och förstånd innebär den icke, utan det är som sagt huvudsakligen av det skälet, jag intar den ståndpunkt, jag gör, att vi så nyligen genomfört reformer i detta avseende, att vi nu icke gärna böra upptaga strid därom igen. Den kommer i sinom tid.

Herr Kilbom: Jag förstår så innerligt väl, att herr Bäckström vill tillämpa den gamla satsen, att om man frågar om något obehagligt, så säger man: låt oss tala om något trevligt. Det är alltid obehagligt att bli påmind om sitt föregående. Jag skall dock gärna erkänna, att herrar liberalers föregående, framför allt om man anknyter det till folkriksdagarnas tid och det allmänna rösträttskravet, är ett föregående att vara stolt över. Då herr Bäckström nu emellertid lättast möjligt vill komma ifrån detta liberalismens föregående, så innebär det, så vitt jag kan se, att herr Bäckström ändrat uppfattning, bättre bevis därpå kan man icke få.

Då herr Vennerström hemställde om litet snabbare replikföreläggning från herr Spångbergs sida, är det ungefär samma sak. Det är oangenämt att bli påmind om vad man sagt så sent som för ett par år sedan, allra helst då man som herr Vennerström sagt något dylikt, som herr Molander nyss citerade.

Herr Spångberg: Jag skall icke säga många ord. Att jag begärt ordet, beror på ett yttrande av herr Vennerström. Han uppmanade mig att komma litet snabbare med mina repliker och icke dröja ett helt år, och likaså anklagade herr Vennerström mig för att icke svara på vad han haft att anföra mot vår

Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)

*Ang.
sänkning av
åldern för
politisk och
kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

motion. Jag vill i det senare fallet säga, att det gjorde jag visst, så vitt jag icke missminner mig. Jag framförde ett argument, vilket jag anser vara fullständigt hållbart. Jag sade nämligen, att på grund av att vi väckt en motion om avskaffande av första kammaren, har jag icke yrkat någon ändring i grunderna för dess sammansättning. Att jag sedan kom in på herr Vennerströms yttrande i fjol, berodde på herr Bäckströms anförande, där han i så hög grad fäste sig vid vad herr Vennerström sagt i fjol. Och emedan han gjorde sig skyldig till precis samma felaktiga uppfattning och förvrängning av kommunisternas ställning till denna fråga som herr Vennerström i fjol gjorde sig skyldig till på grund av en för herr Vennerströms vidkommande olycklig artikel i en viss liten landsortstidning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande mom. a), nämligen på 1:o) bifall till utskottets i momentet gjorda hemställan, 2:o) bifall till den i ämnet väckta motionen samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med ogillande av dess motivering; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna nu hava flertalets mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. a) av konstitutionsutskottets utlåtande nr 5 antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan med ogillande av dess motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 119 ja mot 59 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i mom. a) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med ogillande av dess motivering.

Huvudvoteringen utföll med 87 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande mom. b), nämligen på 1:o) bifall till utskottets i momentet gjorda hemställan, 2:o) bifall till den i ämnet väckta motionen samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med ogillande av dess motivering; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

A föredragningslistan var härfpå upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen m. m. jämte fyra i ämnet väckta motioner. *Ang. ändring i lagen om val till riksdagen m. m.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 19, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga följande förslag till

a) *L a g*

om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Häri genom förordnas, att 71 § i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Väljare — — — — — rum.

Hindret — — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

1) den som utövar militärtjänst;
2) den som utövar sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;

3) den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat;

4) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Rätt att, efter vad ovan sägs, avgiva valsedel genom försändelse omedelbart till Konungens befallningshavande tillkommer jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort; och

b) *L a g*

om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

Häri genom förordnas, att § 1 i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Vid — — — — — rum.

Hindret — — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

1:o) den som utövar militärtjänst;
2:o) den som utövar sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;

3:o) den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat;

4:o) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

Rätt att, efter vad ovan sägs, utan inställelse inför valförrättare avgiva valseedel genom försändelse tillkommer jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förefatt följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen:

- nr 132, av herr *Kinmanson*;
- nr 336 och 337, av herr *Knutsson m. fl.*; samt
- nr 346, av herr *Kinmanson*.

Utskottet hemställde,

1:o) att

a) det i Kungl. Maj:ts proposition nr 19 framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, och

b) det i samma proposition framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valseedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsefelsförsändelse

måtte av riksdagen bifallas, samt

2:o) att

- a) motionen II: 132,
- b) motionen II: 336,
- c) motionen II: 337 och
- d) motionen II: 346

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Reuterskiöld*, som yrkat, att utskottet, med avstyrkande av Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, måtte hemställa om utredning i viss av reservanten antydd riktning; och

av herr *Engberg*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag har till detta konstitutionsutskottets utlåtande fogat en reservation och skall be att med några ord få utveckla vad reservationen innebär. Den går i korthet ut på avslag å Kungl. Maj:ts proposition.

När ärendet behandlades inom utskottet, förelåg en del olika ståndpunkter i frågan. Somliga menade, att vad som nu föreslås icke är annat än ett litet steg på samma principiella väg, på vilken man slog in med 1919 års lagstiftning i frågan, andra satte i fråga, huruvida det vore skäl att fortsätta på denna principiella väg, åter andra menade, att skall man fortsätta har man också brutit i själva verket själva ramen, som lades 1919, och det blir att undersöka, huruvida icke andra grupper än dem som här äro avsedda borde få komma i åtnjutande av valsefelsförsändningsrätten. Kungl. Maj:t har nu framlagt en proposition, som tar sikte på en liten grupp av sådana, som äro att hänföra till de stadigvarande förhindrade. Den tar sikte på i svenska legationer och konsulat anställda jämte vederbörandes hustrur. Det är efter vad som uppgives i propositionen ett antal av ett par hundra, som det *kan* gälla.

Det kan ju tyckas, som också utskottet sagt, att detta är ju endast att fortsätta på vägen från 1919. Denna grupp är typisk, menar utskottet, för just de grupper, som man då hade i åtanke, denna grupp är ständigt hindrad och kan icke utöva sin rösträtt. Det kan därför, synes det, vara rent av en billig begäran, att man tillmötesgår Kungl. Maj:ts proposition.

För min del har jag emellertid icke kunnat ställa mig på den ståndpunkten. Jag medger, att detta är i och för sig en liten fråga, men det är ju så, att små steg då och små steg då leda till sist ett helt *system*, som man egentligen icke vill stå till svars för. Jag vill då först påpeka, att det också föreligger en motion här från herr Kinmanson, som så till vida går utöver Kungl. Maj:ts proposition, som herr Kinmanson förutsätter detta privilegium för statstjänare i allmänhet. Han står på den ståndpunkten i sin motion, att den som är statstjänare skall, där han är förhindrad, hava denna rättighet. Jag får för min del säga med avseende på denna ståndpunkt, att jag på det allra bestämdaste varnar för densamma. Statstjänare i all ära, men något slags privilegium för dem endast därför att de äro statstjänare, att när det gäller röstning, kommunal eller politisk, hava rättigheter, som icke tillkomma andra, det skall jag för min del be att få säga ifrån, att det är jag icke med om. Den grupp av statstjänare, till vilken Kungl. Maj:t har begränsat sig, är denna legations- och konsulatsgrupp — jag nämnde, att det var ett par hundra — och jag får säga, att jag har det intrycket, att av dessa, som formellt skola vara skrivna i S:t Nikolai församling i Stockholm, är det sannerligen icke många, som äro intresserade av att utöva sin rösträtt vare sig politisk eller kommunal. Den kommunala rösträtten misstänker jag ingen är intresserad för att begagna sig av, så att i det stycket är Kungl. Maj:ts proposition rent av överflödig. Den politiska är det väl en och annan som är intresserad för, men jag är övertygad om, att den som varit så att säga spiritus rector för Kungl. Maj:ts proposition ytterst, nämligen greve Ehrensvärd i Paris, har icke så värst många med sig, som komma att taga denna rättighet i anspråk. Detta om den praktiska sannolikheten av tillämpligheten av nu föreslagna bestämmelser.

Men nu skall det också vara samma rättighet för vederbörandes hustrur. Nu är det dock så, att i åtskilliga av dessa konsulat och legationer finnes det en tjänstepersonal, som icke uteslutande är utländsk. Vaktmästarna vid legationerna äro ju i regel utlänningar, men det finnes också annan personal hos vederbörande minister. Skulle icke ministrernas jungfrur, där deras mantalsskrivning ännu icke ändrats, hava rätt till valsedelsförsändelse som ministrernas fru? Det händer ju ofta att legationschefen har tjänstepersonal med sig från Sverige och jag måste säga, att likaväl som man kan ge en sådan rätt åt frun skall man också under angiven förutsättning tänka på jungfrun! Det är redan i det stycket en ofullständighet i Kungl. Maj:ts proposition. Detta är för mig naturligtvis icke det väsentliga, utan det väsentliga är, att denna grupp är dock så försvinnande liten i jämförelse med den, på vilken t. ex. herr Knutsson i sin motion har riktat uppmärksamheten. Herr Knutssons motion tar sikte på telegrafverkets linjearbetare, och enligt den utredning, som på sin tid verkställdes av professor Ernberg, är det tydligt, att det skulle vara ett eller ett par tusen av dessa linjearbetare, som kunna vara förhindrade på valdagen. Jag försäkrar, att jag tycker, att det finnes större anledning att uppmärksamma denna grupp än dessa, som här hava satts i fråga av Kungl. Maj:t. Men jag går vidare och säger, att det finnes en rad andra grupper. Varför skall exempelvis icke handelsresandekåren, som visserligen är privatanställd, hava samma rättighet som denna grupp av statstjänare, som man från regeringens sida ömmar för? Varför skall icke en rad andra medborgare kunna få rättighet till valsedelsförsändelse? Jag tänker på sjuklingar och dylika. Nu svarar man: alla dessa falla dock utanför ramen av dem som 1919 års lagstiftning avsåg, ty

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
n. m.

(Forts.)

denna lagstiftning har tagit sikte på undantagen, nämligen på sådana grupper, som *ständigt* äro förhindrade. Ja, det är sant, men jag vill säga, att när man 1919 tog med postverket exempelvis, skall man icke försöka göra gällande, att det är postpersonalen i allmänhet, som skall betraktas som en sådan grupp; det må gälla reseposten, men de övriga anställda i posten höra sannerligen icke till de *ständigt* förhindrade. Och då säger jag mig vidare: se på våra järnvägsarbetare, rallarna, som kastas från den ena delen av landet till den andra, det kan ju bero på en sinkadus, huruvida de befinna sig inom räckhåll för sin valkrets på valdagen. Jag tycker, att i den mån man har att räkna med dem såsom ogifta — om de äro gifta hava de i vanlig ordning rätt till valedelsförsändelse — har man lika stor anledning att taga hänsyn till dem som till dem, som vistas i utlandet, och jag kan icke neka till, att herr Reuterskiöld i sin reservation har rätt åtminstone i det avseendet, att dessa som nu verka i utlandet i våra legationer och konsulat äro ju ändock på sätt och vis avskilda från vårt land och dess politiska liv. Jag tar till exempel en som kan vara anställd i vår legation i Washington eller därvarande generalkonsulat. Vi hava i Nordamerikas förenta stater tusentals svenska medborgare, som fortfarande hava svensk medborgarrätt och bland vilka många ännu äro mantalsskrivna i Sverige, men som äro däröver för att pröva sin lycka och kanske om ett år återvända. Ingen människa har ifrågasatt, att man skall tänka på dem. Man kan replikera och säga: de äro icke genom statens försorg skickade hit eller dit. Ja, det är riktigt, men jag får säga, att när man redan har tagit upp grupper, som icke på grund av statens inskridande placerats här eller där, exempelvis de som enligt 1919 års lagstiftning tillhöra sådana enskilda yrken som fiske- och sjömansyrket och andra, så kan man tänka på dessa också.

Följden har för mitt vidkommande blivit, att jag ställts inför två alternativ: *antingen* den av herr Reuterskiöld förordade vägen, som går ut på att försöka få ett laga förfallsinstitut i allmänhet — icke ett giltigt förfall utan ett laga förfall — *eller* att man *låter det vara som det är och aktar sig för att utvidga detta valförsändelseinstitut*. Nu medger jag, att den av herr Reuterskiöld förordade vägen kan hava sina principiellt tilltalande sidor, men jag vågar icke säga var den kan sluta, och därför vill jag *icke* gå på den linjen. Då återstår för mig ingenting annat än att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition, och det är därför, herr talman, som jag ber att få hemställa om avslag på utskottets yrkande under punkt 1) och bifall till dess yrkande under punkt 2).

Herr Björkman: Herr talman! Jag skall be att med några ord få ge tillkänna min principiella uppfattning i denna sak.

Det särskilda utskottet vid 1919 års riksdag yttrade sig i denna del, som berör yrkesbetonade valmäns rätt att rösta genom valedelsförsändelse på det sättet: »Innan man vunnit erfarenhet, huru det medgivna undantaget från kravet på personlig inställelse vid valet verkar, synes man böra framgå med stor försiktighet.» Då frågar jag mig nu, huru egentligen denna bestämmelse, som medger rättighet för vissa yrkesmän att rösta genom valedelsförsändelse, har verkat, och svaret blir då, att det visat sig, att detta undantag är skäligen betydelselöst. Jag har sett efter litet i statistiken angående riksdagsmannavalet 1921 och de kommunala valen 1922, och då befinnes det, att vid 1921 års riksdagsmannaval av omkring en miljon valmän röstade sådana här valmän-yrkesmän till ett antal av 1,164, och av dessa valedlar kasserades 217, omkring 20 %. Vid 1922 års kommunala val var det vid landstingsvalen ett antal av 246 av denna kategori, vid stadsfullmäktigevalen 237 och vid elektorsvalen i vissa storstäder 64. I många av de särskilda valkretsarna var det ytterst få dylika röstsedlar insända. Det kunde till och med vara endast en enda. I det län jag tillhör var det 21, och av dessa kasserades 5. Detta visar, att bestäm-

melserna icke gärna tillvaratagas av de personer, för vilka de äro gjorda. Proceduren är invecklad, myndigheter och press få ge tillkänna en hel del omständigheter, om vilka det i alla händelser sedermera kommer att råda en viss stor tvekan, och så blir det dessutom ytterst få som begagna sig av denna valsedelsförsändelsemöjlighet. I Norrköping hade magistraten tillsatt en person för att tillhandagå allmänheten, denne hade sin mottagningstid annonserad o. s. v. När valförrättningen var avslutad blev det fråga, om några försändelser kommit in med posten under dagen. Posten hade hämtats förut, den hade man granskat och där fanns ingen. — ja, då var det att sent på kvällen söka förbindelse med posten för att höra om det hade kommit någon under dagens lopp, så att det icke bleve något krångel. Dessutom får man tänka på dessa onödiga kostnader för valkuvert och dylikt, som belasta stat och kommun, vilka äro rätt så betydande.

När detta sätt att få en litet förenklad röstmetod infördes, trodde man ju, att det fyllde ett djupt känt behov, men så har just icke visat sig vara fallet, och då frågar jag mig: Är det egentligen värt att nu helt onödigtvis gå vidare? I varje fall kvarstår ändock en viss orättvisa, som kommer att drabba vissa kategorier. Jag är visserligen gärna med om, att det är en riktig principiell ståndpunkt, som intogs av utskottet vid 1919 års riksdag, då det talar om »sådana grupper, om vilka det gäller, att för dithörande personer yrkes- eller tjänsteutövningen plägar utgöra ett alldeles bestämt och öoverkomligt hinder att personligen infinna sig vid röstningen». Då är den av regeringen nu föreslagna utvidgningen icke annat än alldeles konsekvent, det medger jag gärna, men jag frågar, om icke det är andra kategorier, som med fullt lika rätt kunna komma och begära att få samma förmån, som de vilka fått och nu föreslås skola få denna förmån. Jag är för övrigt ganska förvissad om, att rätten icke kommer att utnyttjas i vidare hög grad av den nu föreslagna kategorien. I den kungl. propositionen har herr statsrådet särskilt talat om en grupp, som gjort sig påmind, nämligen handelsresandegruppen, och jag tror för min del, att den borde tillkomma dem med lika full rätt, som den nu skulle tillkomma personalen vid de särskilda legationerna. Så hava vi i motionerna fått påvisat, huru det är med linjearbetarna och med andra kategorier, och så kommer den ena efter den andra, som icke har denna rätt, och anser, att han skall hava den. Vad den lilla del av valmanskåren, som består av personalen vid beskickningarna, beträffar, synes den icke vara till antalet avsevärd, dessa 200 personer, så att man därför behöver draga ut konsekvensen, hur riktig den än kan vara. Ur partisynpunkt torde det ställa sig ungefär likgiltigt. Jag förutsätter att ministern t. ex. är högerman eller också socialdemokrat, hans hustru kanske liberal, och så är handelsattachén kanske bondeförbundare, ur partisynpunkt kan det ju kvitta ganska lika. Emellertid vill jag med avseende på detta negerande från min sida taga bestämt avstånd från herr Reuterskiölds påstående, att det icke kan vara lämpligt och riktigt att taga in dessa personer som valmän — det är långt dädan och dit — ty dessa skulle väl mer än andra vara samhöriga med vårt land, som skola representera landet utåt. När jag därför nu negerar denna kategori, så är det absolut på helt andra grunder än herr Reuterskiöld.

Vid sådant förhållande och efter vad jag nu nämnt synes mig riktigast, att man icke nu söker lappa på ett onödigt klädesplagg, utan att man låter det så att säga nöta ut sig genom icke-användande. För min del anser jag, att idealet är, att man kommer till personlig inställelse vid röstning. Röstplikt kan ju vara något, som man kanske helst skulle vilja hava, men när man icke nu kan komma dit, får man söka sådana bestämmelser att de röstande dock personligen komma till valurnan. Dock vill jag göra bestämt undantag för äkta makar, för vilka valsedelsförsändelse visat sig vara ett synnerligen lämpligt tillvägagångssätt. Därvidlag är detta förfarande dessutom betydligt enklare. Det

*Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring i lagen om val till riksdagen m. m. har visat sig vid de kommunala valen, där detta sätt att rösta visst begagnats av 200,000 personer.

(Forts.) Man kan då säga: när jag står här och medger, att dessa personer äro lika berättigade att erhålla denna rätt som de yrkesbetonade valmän, vilka nu hava rätt till valsedelsförsändelse, skall man då icke tillmötesgå deras önskan? Nej, säger jag, det vill jag icke vara med om, ty skulle vi skänka denna rätt till nu ifrågasatta kategori, så kommer mycket snart den ena kategorien efter den andra och säger: vi skola också vara med. Avslå vi nu denna kungliga proposition, så torde det icke dröja länge, innan vi kunna komma till den punkt, som jag anser lämpligast, nämligen att — med undantag för äkta makar — vederbörande skola personligen infinna sig vid röststillfallet.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Det är icke underligt, att det råder delade meningar i den här frågan, och att dessa meningar icke gå efter partilinjer är heller icke att förvånas över. Ty denna rätt att insända valsedlar torde vara lika förmånlig eller lika oförmånlig för samtliga partier, beroende på hur man ser saken. För min del beklagar jag, att riksdagen någonsin gick in för detta system i den omfattning, som nu skett, ty det är enligt min mening en betänklig utveckling, då man tidigare alltjämt hållit på att det åtminstone för val till andra kammaren behövdes personlig inställelse. Skulle man nu gå ytterligare på den här linjen i enlighet med motionärens förslag, kunde man riskera att komma till synnerligen ofördelaktiga resultat.

Nu ligger emellertid saken så, att jag för min del åtminstone icke kan se, huru man skall kunna avböja ett yrkande, som fyller den förutsättning, som angavs, då riksdagen tillskapade denna möjlighet att insända valsedlar, nämligen den, att om det är en yrkes- eller personalgrupp, som *regelmässigt* är hindrad att delta i valen — sålunda icke bara tillfälligtvis hindrad — så bör den beredas möjlighet att delta. Jag måste ändå säga, att jag för min del, och jag tror flera, som tillhöra utskottsmajoriteten, likväl varit något betänksamma mot förslaget i den kungliga propositionen, ehuru det är obestriddt, att den kategori av medborgare, som det däri är fråga om, fyller den förutsättning, som låg till grund, då bestämmelsen om valsedelsförsändelse infördes. Men dessa personer i utlandet äro emellertid alldeles givet regelmässigt förhindrade att delta i valen. De äro ock svenska medborgare och böra beredas möjlighet att utöva sina medborgerliga rättigheter. Och det var dessa synpunkter, som gjorde, att utskottet för sin del ansåg sig böra gå på bifall till den kungliga propositionen, ehuru man ansåg, att saken i det stora hela icke hade så särdeles stor betydelse.

Att utskottet sedan har gått på avslag på motionerna torde ligga ganska klart. Om herr Kinmansons motion torde väl icke behöva yttras många ord, alldenstund hans förslag går så långt som att medgiva, att alla statens tjänstemän skulle få rätt att insända valsedlar. Det torde vara uppenbart, att det stora flertalet av statens tjänstemän icke äro regelmässigt hindrade att delta i val.

Däremot kan man ju med ett visst fog säga: hur är det med den andra i motionerna omnämnda kategorien, nämligen telegrafverkets linjearbetare? Ja, jag vill gärna medge, att vad telegrafverkets linjearbetare angår kan man nog icke göra så särskilt stor skillnad mellan dem och postverkets personal. Man kan säga, att det är en viss del av båda personalkategorierna, som är hindrad att inställa sig vid valen. Beträffande postverkets personal kan man ju vara på det klara med att den personal, som tjänstgör i reseposten, är regelmässigt hindrad att delta i valen. Men jag tror ändå icke, att man kan säga precis detsamma om telegrafverkets linjearbetare. Det är nog så, att dessa linjearbetare visserligen ofta ligga ute på arbeten utom det valdistrikt, där de höra hem-

ma, men de kunna i regel erhålla ledighet för att deltaga i valen. Och det är just på denna grund som utskottet icke heller ansett sig kunna gå på bifall till detta yrkande. Den som hade hand om utredningen rörande detta system hade heller icke anledning att gå in för att lämna telegrafverkets linjearbetare denna rätt att insända valsedlar. Som synes av utskottets utlåtande och av utredningen stödde han sig härvid på ett yttrande av telegrafstyrelsen, varav framgår, att för det stora flertalet av den vid linjedistriktet anställda personalen verkligt hinder för personlig inställelse ej kunde sägas föreligga. Sålunda har utskottet, synes det mig, haft goda skäl för sitt avstyrkande. Ty om man håller på den nyss angivna förutsättningen, att vederbörande skola vara regelmässigt hindrade att deltaga i valen, så kan man icke säga, att motionärerna uppvisat några bärande skäl för bifall till motionerna i vad de gå utöver Kungl. Maj:ts förslag.

*Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)*

Nu kan man ju säga, ja, men icke behöver man väl vara så ängslig för att utvidga det här systemet. Ja, det beror på vilken uppfattning man har. För min del är jag synnerligen betänksam inför att gå med på en utvidgning av detta system, då det icke kan visas, att en sådan är absolut nödvändig. Ty jag vill säga det, att när vi en gång ha lyckats komma ifrån eländet med fullmaktssystemet vid kommunala val, skola vi icke på en omväg föra in något liknande för politiska val. Vi böra akta oss för att slå in på sådana vägar. Vi riskera i varje fall att komma dit, om vi utvidga det här systemet, särskilt om vi icke bara skulle gå så långt som motionärerna föreslagit utan kanske t. o. m. skulle gå på sådana linjer, som herr Engberg nyss var inne på och som herr Reuterskiöld förordat, nämligen att alla, som kunde förete laga förfall, skulle få rätt att insända valsedlar. Skulle vi gå därhän, är jag rädd för att vi komme in på sådana vägar, som vi litet var inom jämförelsevis kort tid skulle se till att återigen stänga.

Herr talman! Jag skall icke längre upptaga tiden. Jag skall bara ytterligare framhålla, att då man här i motionerna gjort gällande, att det skulle vara synnerligen önskvärt, för att icke säga nödvändigt, att bereda här ifrågasatta kategorier av medborgare rätt att insända valsedlar, så tror jag mig med vad jag nu anfört hava visat, att det icke finnes fullgoda skäl för detta. Och då jag heller icke för min del vill vara med om att ytterligare utvidga systemet, emedan det icke kan anses vara nödvändigt, och då icke den förutsättning, som förelåg vid systemets uppbyggande, härvidlag föreligger, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilken innefattar bifall till Kungl. Maj:ts proposition och avslag å motionerna.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Ekeberg**: Herr talman! Såsom debatten redan har visat och som herr Björkman också direkt underströk, har den nu föreliggande frågan icke på något sätt karaktären av partifråga. Den fördes fram för ett år sedan av dåvarande stats- och utrikesministern Branting i en skrivelse till justitiedepartementet. Och det är all anledning antaga, att om den Brantingska regeringen suttit kvar, en proposition av samma lydelse som den nu föreliggande legat på riksdagens bord. Att initiativet togs berodde på framställningar från en del personer, tillhörande den personalgrupp, vilken frågan närmast rör. Och jag undrar, herr Engberg, hur saken skulle te sig, om herr Engberg ginge till sig själv. Herr Engberg, som är så intresserad för utrikespolitiska frågor, sitter kanske själv en dag som envoyé eller generalkonsul någonstädes borta i världen, och då kommer där en sjöman och vill, att ni å tjänstens vägnar skall bevittna hans valsedelsförsändelse. Kunde det icke då kännas ganska hårt att själv vara utesluten från rätten att använda sådan försändelse, helst som det icke finnes någon som helst rimlig anledning härtill, såsom jag strax skall söka visa.

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

Det har betonats, att detta icke är någon stor fråga, och det vill jag gärna vitsorda. Det gäller, att i ett visst hänseende låta den tanke, som bär upp 71 § i vallagen, komma till ett mera konsekvent uttryck. Som jurist och justitieminister kan jag icke känna mig likgiltig för en påtaglig inkonsekvens i lagstiftningen, även om det icke är mer än ett par, tre hundra personer saken gäller. Jag vill gärna ge dem rätt, som säga, att här finnas kanske flera inkonsekvenser i denna paragraf. Det tror jag visst. Men jag tror också, att det svårigen kan påvisas någon grupp av väljare, beträffande vilken saken ligger så klar och uppenbar som här. Åtminstone har jag, då jag undersökt saken, icke kunnat finna någon formel för lösning av denna fråga beträffande någon annan grupp än denna. Den omständigheten, att det icke lyckats beträffande andra, har, helst vi nu stå inför val till andra kammaren, icke för mig synts vara tillräckligt skäl att avvisa ett krav, som jag för min del funnit fullkomligt befogat.

Då säges det kanske: är det då verkligen så befogat, detta krav? Jag skall med några ord söka visa, att så är fallet, och jag skall därvid något ingå på de principer, som bära upp detta lagrum. Då man i vårt valsysteem införde möjligheten till röstning utan personlig inställelse, var naturligtvis den djupaste anledningen till att denna fråga väcktes den, att, då det gäller en så viktig sak som rösträtten, lagen icke skall ge med den ena handen och ta tillbaka med den andra. Lagen skall icke på ett ställe säga: ni är röstberättigad, men på ett annat ställe uppresa formella hinder för samma rösträtts utövande. Det var själva den bärande grunden. Då man sedan kom till tankens praktiska genomförande, gällde det å andra sidan att ej utforma reglerna så, att man därigenom ställde till trassel och skapade nya orättvisor. Erfarenheten från andra länder hade visat, att om man går för långt, så blir det valbesvär utan all ända. Uppställer man allmänna regler om rösträtt utan personlig inställelse vid laga förfall, händer det lätt, att »laga förfall» tolkas på ett sätt på det ena hållet och på ett annat sätt på det andra. Och då blir det icke någon rättvisa av. Därför beslöt man år 1919 att bygga på den tanke, som utskottet talar om nederst å sidan 5 i sitt utlåtande, den tanken nämligen, att rätten till valsedelsförsändelse endast borde tillkomma »vissa grupper, om vilka det gäller, att för dithörande personer yrkes- och tjänsteutövningen plägar utgöra ett alldeles bestämt och oöverkomligt hinder att infinna sig vid valförrättningen». Man fick alltså — som vi så ofta måste göra i lagstiftningen — en smula giva efter inför de praktiska svårigheterna för att få fram ett system, som kunde förväntas bli lätt att tillämpa i praktiken. Jag skall inte uttala något omdöme därom, huruvida det system, som föreligger, är det bästa möjliga, men det förefaller mig rimligt och riktigt, att då man har detta system och *så länge* man har det, man också försöker tillämpa detsamma så konsekvent som möjligt.

Jag kan inte finna, att det är riktigt och billigt, att en diplomat eller konsul eller någon, som eljest tillhör personalen vid en beskickning eller ett konsulat, skall, om han har tid och råd att fara hem och rösta, få göra detta, men om han inte har tid eller råd därtill, bli tvungen att låta bli att rösta, oaktat han enligt principerna för nämnda lagrum borde ha rätt att använda valförsändelse. Jag vill vidare uttryckligen betona, att jag skulle ha resonerat på precis samma sätt, ifall det gällt någon annan grupp medborgare, som varit lika klart begränsad och lika tydligt fallit inom räjongen för stadgandets grundtanke som den ifrågakvarande.

Nu framföres från vissa håll den invändningen, att det skulle vara oriktigt att överhuvud taget ge dessa diplomatiska och konsulära tjänstemän tillfälle att utöva sin rösträtt. Herr Reuterskiöld har i sin reservation uttalat en uppfattning, som, icke annat än jag förstår, betyder, att man skulle lägga diplomaterna

och konsulerna i någon slags politisk karantän och icke tillåta dem att alls utöva rösträtt. Jag har svårt att inse, varför någonting sådant skulle bestämmas för *dessa* tjänstemän mer än för många andra.

Mera bestickande förefaller vid första påseendet den invändning, som förut berörts av herr Engberg: varför skola diplomater och konsuler få rösta genom valsedelsförsändelse, då utlandssvenskar i allmänhet icke få göra det? Här- emot skall jag då först och främst be att få påpeka, att om man med utlandssvenskar menar sådana personer, som icke längre ha hemvist här i landet och sålunda icke längre äro mantalsskrivna i Sverige, kan man icke ge dem rätt att rösta genom valsedelsförsändelse helt enkelt på den grund, att de icke äga någon rösträtt över huvud — vilket diplomater och konsuler däremot ha, därför att de äro mantalsskrivna i S:t Nicolai församling i Stockholm. Ja, då invändes det kanske: det är just där felet ligger; de *skulle* icke vara mantalsskrivna här i landet därför att de icke höra hit utan stå mer eller mindre främmande för vårt land! Riktigheten av detta påstående vill jag för min del på det bestämdaste bestrida. Dessa personer ha alla, eller så gott som alla, uppfostrats i Sverige. Med det passage-system, som tillämpas inom denna kår, ha de vidare längre eller kortare tid tjänstgjort här i landet på sådana poster, att de fått en överblick av svenskt politiskt liv. De ha också, såsom herr Björkman framhöll, just till sin uppgift att bevaka svenska intressen i utlandet och sålunda rent av en förpliktelse att känna till svenska förhållanden. Statsmakterna ha i många andra hänseenden försökt uppmuntra dessa personer till att bevara samhörighet med hemlandet: de åtnjuta vissa lättnader, då de önska resa hit på besök, och det finns vissa bestämmelser i deras instruktioner, som under särskilda förhållanden till och med göra det till en plikt för dem att infinna sig här. Många av dem vistas också längre eller kortare tid — årligen eller vartannat år — här i Sverige, många av dem ha sina barn till uppfostran härstädes, och nästan alla tänka sig, att en gång på gamla dagar komma hit för att här sluta sitt liv. De äro alltså fast knutna till det svenska samhället, och de ha förvisso ej ringare förutsättningar än genomsnittsväljaren här hemma att göra förståndigt bruk av sin rösträtt. Den omständigheten, att de stuckit näsan utanför husknuten, bör givetvis icke ligga dem emot. Dessa personer falla i själva verket så klart innanför 71 §:s princip, att det icke är möjligt att se något skäl, varför man skulle avskära dem från rätten att begagna valsedelsförsändelse, såvida man icke ville sätta dem i någon slags »strykklass», vilket väl ingen kan finna befogat.

Jag vill tillägga ett par synpunkter på tal om den jämförelse, som gjorts med andra utlandssvenskars ställning i detta avseende. De personer, som det här gäller, äro, därför att de äro mantalsskrivna i riket, i fullkomligt samma utsträckning skattskyldiga till staten som de medborgare, vilka verkligen bo här i landet — något som däremot icke är händelsen med utlandssvenskar, vilka icke äro här mantalsskrivna. De ha vidare sin ekonomi baserad på Sverige, de leva på sin lön härifrån; och detta är heller icke händelsen med utlandssvenskarna i gemen.

Jag vill med det sagda inte alls ha uttalat mig om frågan, i vad mån det är lämpligt och riktigt att ytterligare utsträcka tillämpningen av 71 § åt det ena eller andra hållet. Jag har blott velat betona, att man här har att göra med en kategori medborgare, som tydligt och klart skulle falla inom paragrafens tillämplighetsområde, om densamma vore konsekvent avfattad, ja tydligare och klarare kanske än någon av de i paragrafen redan upptagna grupperna. Det gäller sålunda endast att rätta till en inkonsekvens i lagstiftningen. De, som äro ängsliga för att gå vidare, behöva, såvitt jag förstår, icke på något sätt därav låta sig avskräckas från att rösta för den kungl. propositionen, ty, som sagt, den ifrågavarande kategorien faller så uppenbart inom paragrafens riktiga

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

räjong, att ingenting prejudiceras genom ett bifall till propositionen. Och från deras synpunkt, som till äventyrs vilja gå längre i det ena eller andra hänseendet, vore det tydligen en uppenbar inkonsekvens att fälla Kungl. Maj:ts förslag, ty därmed vore ju sagt, att man inte ens åt den grupp, som mest solklart hör hit, vill tillerkänna rätt att rösta genom valsedelns försändelse, fastän detta kan ske utan att, som nämnt, någonting därigenom prejudiceras.

Jag vill sålunda, herr förste vice talman, uttala den förhoppningen, att konstitutionsutskottets förslag måtte av kammaren bifallas.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Vennerström**: Herr förste vice talman! Om jag varit närvarande vid justeringen av detta betänkande, hade jag i likhet med herr Engberg avlämnat en reservation. Denna hade emellertid icke kommit att innefatta samma yrkande, utan jag för min del skulle, vad angår frågan om rätten för personalen vid utländska beskickningar och konsulat att begagna sig av röstsedelsförsändelse, ha ansett det vara tryggare att lämna ankarfästet hos herr Engberg och i stället söka ankarfäste hos Kungl. Maj:t. Jag hyser den uppfattningen, att när riksdagen en gång, nämligen år 1919, gått in för den ordningen, att man i de yrken, där vederbörande regelmässigt vore urståndsatt till personligen rösta, skulle ha rätt att rösta genom valsedelns försändelse, så kan man nu icke rimligen komma undan med mindre än att godkänna Kungl. Maj:ts förslag. Det finns, förefaller det åtminstone mig, icke några svenska medborgare, som äro mera regelmässigt urståndsatta att rösta personligen, än vad fallet är med personalen vid de utländska beskickningarna och konsulaten. När så är förhållandet, och vi alltjämt stå kvar på grundvalen av principen med valsedelns försändelse, anser jag det vara självklart, att man även i detta fall godkänner den kungl. propositionen.

Jag vill även säga till min vän herr Engberg, att det kan finnas tillfällen, då betydande politiska personligheter ur första eller andra kammaren sändas i någon slags statlig värnplikt utanför Sveriges land i egenskap av diplomater. Sådant har hänt exempelvis med David Bergström, sådant har hänt med vår partivän Palmstierna, och jag anser det ganska obarmhärtigt, att dessa män, därför att de på grund av sin duglighet sänts ut från Sverige, i och med det samma skola berövas sin rösträtt. Samma farliga öde kan hända framstående ledamöter av den nuvarande första eller andra kammaren, och även för deras del vill jag lägga mitt votum till förmån för ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag.

Vad sedan de olika motionerna angår, tager jag bestämt avstånd från den efter mig kommande talaren, herr Kinmanson, som redan sitter »på spänn» för att yttra sig. Statstjänarna i all ära — men jag anser, att de icke böra ha något monopol på att försättas i den förmånliga ställningen att utan vidare kunna få insända valsedelns försändelser, visserligen under hänvisning till något slags »laga förfall», som för övrigt kan bli ganska svårt att konstatera. Jag kan icke vara med om någon särslagstiftning för statstjänarna — alla medborgare äro enligt min mening lika goda, vare sig de äro civila eller statstjänare. Ur den synpunkten kan jag icke lägga mitt votum till förmån för herr Kinmansons förslag.

Går jag sedan till min partiväns, herr Knutssons förslag, instämmer jag fullkomligt med honom däri, att jag anser det vara ganska befogat, att linjearbetarna vid telegrafverket erhöles rätt till valsedelns försändelse. Men det är den haken med herr Knutssons förslag, att han icke vill stanna vid linjearbetarna utan kräver, att telegrafverkets hela personal skulle erhålla ifrågavarande rätt.

Därför att jag anser det riktigt, att linjearbetarna tillerkännas en dylik förmån, kan jag icke anse det befogat, att all telegrafverkets personal erhåller densamma. Ur den synpunkten är det mig omöjligt att ansluta mig till motionen i oförändrat skick.

*Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.*

(Forts.)

På grund av detta läge har jag för min del inom utskottet varit inne på en tankelinje, som jag år 1919 framfört även i andra kammaren, då jag framställde yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t därom, huruvida icke även andra grupper, exempelvis järnvägs- och kanalarbetarna och eventuellt andra grupper skulle tilldelas rätt att rösta genom valsedelsförsändelse. När jag framställde detta yrkande år 1919, rönt jag instämmande från rätt olika håll: från en sådan man som herr Branting på stockholmsbänken liksom från en sådan som herr Olsson i Kullenbergstorp från skånebänken. Detta visar, tror jag, att jag i det fallet hållit mig något så när efter medelproportionalen och efter vad man i genomsnitt kan anse vara det rätta och rimliga. Jag har i utskottet i år framställt samma yrkande, men där icke erhållit något nämnvärt understöd, och då jag icke var närvarande vid ärendets justering, varför min ståndpunkt icke här föreligger i form av en reservation, anser jag mig nödsakad avstå ifrån att på denna punkt göra något yrkande.

Jag vill slutligen tillägga, att när utskottets värderade ordförande talade om faran för att vi på en omväg kunde återinföra fullmaktsomröstningen — någonting, som jag för min del vill vid alla goda makter be, att man bevarar oss ifrån — så tycker jag, att han målar hin på väggen för nöjet att få piska honom. När det förhåller sig så att tills dato såväl tull-, post- och järnvägspersonal som sjömän få rösta med valsedelsförsändelse och likväl vid det senaste valet icke mer än något över 1,000 röstade på detta sätt, tror jag sannerligen icke, att det finns något skäl att påstå, att om linjearbetarna och rallarna skulle få rösta genom valsedelsförsändelse, man skulle komma tillbaka till den farliga fullmaktsomröstningen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till första punkten av utskottets hemställan, under det att jag beträffande punkten nr 2 skall avstå från att göra något yrkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Kinmanson**: Herr talman! Jag hade verkligen icke tänkt att begära ordet i denna debatt, än mindre att yrka bifall till min motion, om icke åtskilliga av de föregående talarna gjort mig den äran att tala om densamma. Alldeles särskilt har utskottets värderade ordförande uttalat sig om min motion på ett sätt, som gör, att jag måste säga några ord, för att icke kammaren må få en oriktig uppfattning om innebörden av motionen i viss del. Om jag nämligen fattade utskottets värderade ordförande rätt, så yttrade han, att denna motion var det icke värt att spilla många ord på. Under sådana förhållanden kunde ju kammaren få den uppfattningen, att motionen — som han tydligen menade — var mycket vittomfattande och ganska tokig eller samhällsfarlig. Saken ligger dock icke till på det sättet. Mitt yrkande hade icke, såsom man tyckes anse — vilket ävenledes framskymtade i herr Engbergs och den siste ärade talarens anförande — den innebörden, att det där skulle vara fråga om något slags nytt privilegium för statstjänarna. Det är icke alls meningen att här slå ett stort slag för dessa, i syfte att förskaffa dem någon särskilt favoriserad ställning.

Innan jag ingår på att bemöta nämnda yttrande av ordföranden i konstitutionsutskottet, skulle jag om saken i dess helhet vilja säga — med hänsyn därtill att det ideligen, både i motiveringen till den kungl. propositionen och även i utskottsutlåtandet, talas om »principerna» för ifrågavarande lag — att några principer för lagstiftningen, sådan den i denna del för närva-

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.

(Forts.)

rande är utformad, enligt min mening icke finnas. Riktigheten av detta påstående ställes i ganska gräll belysning av herr Reuterskiölds utomordentligt logiska och skarpa reservation till utskottsutlåtandet. De principer, som annars enligt mitt förmenande skulle i detta fall kunna komma i fråga, vore *antingen*, att inga medborgare alls skulle tillerkännas rätt till valsedelsförsändelse (om man undantager äkta makes befogenhet i dylikt avseende, som ju alla äro ense om) *eller* också, att alla, som kunna visa laga förfall, skulle ha denna rätt. Detta är verkligen två principer, som man kunde resonera om. Nu har emellertid riksdagen förut avstått ifrån att tillämpa några egentliga principer härvidlag och gått in för den utformning lagen för närvarande har i detta fall. Därmed är man också inne uteslutande på rena lämplighets- och omdömesfrågor. Man har därvid försökt att trassla sig fram med något slags surrogat för principer, i det man talat om att de som *regelmässigt* äro av sitt arbete förhindrade att inställa sig personligen, böra få rösta genom valsedelsförsändelse, men däremot inga andra. Då kommer jag in på vad utskottets värderade ordförande yttrade, när han skulle motivera, att min motion icke var värd många ord. Han framhöll nämligen, att det för några år sedan fastslagits den »principen» — vilket ord jag som sagt anser vara oriktigt att använda i detta sammanhang — att endast de som äro av sin tjänst regelmässigt förhindrade att rösta personligen skulle ha rätt till valsedelsförsändelse. Det är emellertid inte alls med förbiseende härav, som jag väckt min motion. Jag vill nämligen fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att riksdagen genom vissa föregående beslut, sålunda med utgångspunkt från ifrågavarande princip, har bestämt, att *all* personal vid exempelvis postverket och tullverket skulle äga rätt till röstning genom valsedelsförsändelse. En postexpeditör och kammar skrivare, som under 363 dagar av 365 sitter på sin stol och skriver och sålunda aldrig *i regel* är förhindrad att rösta, blir, om han händelsevis är ute på en tjänstresa vid tillfället för valet, berättigad till röstning genom valsedelsförsändelse. Det har sålunda skett ett avståndstagande från förevarande princip därigenom, att vissa statstjänstemän tillerkänts en dylik rätt. Nu frågar jag: när man i alla fall frångått »principen», som herrarna kalla det, är det då icke i all rimlighets namn ett rättfärdighetskrav, att samtliga statstjänare komma i åtnjutande av denna rätt, som de naturligtvis själva anse innebära en förmån? Ligger det icke ett moment av rättvisa i det kravet? Den föregående ärade talaren påstod, såsom hans ord föllo — jag lade alldeles särskilt märke till den saken — att man krävde rätt för statstjänarna att rösta genom valsedelsförsändelse vid »laga förfall». Jag har icke talat om »laga förfall» i min motion. Mitt yrkande gäller också endast för det fall, att statstjänarna äro *av sin tjänst* förhindrade att inställa sig personligen. Gå de och bryta av sig benen några dagar före valet, skola de icke, därför att de äro statstjänare, stå i någon särställning — det ber jag att få fästa uppmärksamheten på.

Då saken ligger så till, anser jag, att propositionen är ett steg i rätt riktning, för den händelse nämligen man icke vill fasthålla vid den ursprungliga ståndpunkten utan önskar fortskrida på den lämplighetsväg, som riksdagen en gång slagit in på. Herr Björkman i Norrköping ville för sin del — om jag fattade honom rätt — nu göra halt för att gå tillbaka till utgångspunkten och taga bort alla dessa medgivanden om röstning genom valsedelsförsändelse. Ja, detta kan jag också vara med på, men *äro* vi nu en gång inne på denna väg, som jag här talat om, är det utan tvivel en självfallen konsekvens av riksdagens föregående åtgöranden, att den privilegierade grupp, som det i propositionen är tal om, tillerkännes ifrågavarande rätt. Men jag håller också på, att min hemställan i motionen icke är så förskräckligt galen, att den bör avfärdas med att man icke bör spillta några ord på den. Ty äro vi nu i alla fall ute i ett gungfly, ha vi läm-

nat den fasta principen och vilja ordna det hela efter lämpor och praktiskt om-
döme, ligger det väl icke någonting berättigat i att säga, att en viss del av
statstjänarna skola ha denna förmån och andra icke. Jag vore utskottets värde-
rade ordförande tacksam för, om han ville klargöra, varför en postexpeditör skall
ha ifrågavarande förmån men icke en telegrafassistent. Detta förhållande är
icke uppenbart för mig, och jag vore som sagt mycket glad, om herr ordföranden
ville spilla åtminstone så många ord på den saken, att jag kunde få klarhet här-
vidlag.

Jag kan för min del ansluta mig till den ståndpunkt, som den kungliga propo-
sitionen i ifrågavarande avseende intager.

Herr **Knutsson**: Herr talman! Jag skall icke orda mycket i frågan. Men
det var särskilt utskottets ärade ordförande, som uppkallade mig, då han talade
om, hurusom vid utredningen 1919 det hade blivit klart, att vad telegrafverkets
linjearbetare angår det icke kunde sägas, att ett verkligt behov av nu angiven
art vore för handen.

För min egen del kan jag icke finna annat, än det måste föreligga precis
samma behov för denna yrkesgrupp som beträffande en del andra av de yrkes-
grupper, som nu ha denna rätt.

Nu säger utskottets ärade ordförande också, att det torde icke möta hinder
för medlemmar av denna grupp att kunna få ledighet för rösträttens utövande.
Härtill vill jag svara, att precis samma rätt finnes ju även beträffande de öv-
riga uppräknade yrkesgrupperna; men jag kan då icke finna annat, än att detta
endast kan ske på det sättet, att andra sättas i de ledigas ställe; de senare
bli kanske då i sin tur förhindrade att utöva sin rösträtt, för såvitt man icke
skall tänka sig, att vid ett sådant tillfälle kanske ett helt arbetslag skall nödgas
nedlägga sitt arbete för att kunna inställa sig vid valurnorna. Jag kan då
icke heller finna annat, än att det t. o. m. vore i statens intresse att på den
bekvämliga väg, som förmånen av rätt till valedelsförsändelse medgiver, be-
reda dessa personer tillfälle att utan att behöva lämna sitt arbete lika fullt kunna
utöva sin rösträtt.

Det har onekligen verkat hittills såsom en synnerligen stor orättvisa särskilt
mot den grupp, som här är i fråga, då man betänker, att telegrafverket likaväl
som statens järnvägar, postverket m. fl. verk äro inneslutna i det gemensamma
begreppet »våra kommunikationsverk», och befattningshavarna i samtliga öv-
riga hithörande verk ha denna rätt, men däremot icke telegrafverkets linjearbe-
tare och med dem likställda.

Nu förvånade sig herr Vennerström över att jag i min motion visserligen talat
om linjearbetarna, men däremot i mitt yrkande gått in för att hela telegraf-
verkets personal skulle komma i åtnjutande av denna rätt. Ja, det är ju också
i full konsekvens med den rätt, som övriga verk redan ha, såsom också herr
Kinmanson påvisat. Men dessutom vill jag säga till min vän Vennerström,
att jag har icke kunnat gå in för att göra en åtskillnad i detta fall på det sätt,
att denna förmån uteslutande skulle tillkomma linjearbetarna, även om jag
visat på dem såsom exempel; ty det finnes även andra kategorier vid telegraf-
verket, för vilka det skulle te sig synnerligen märkvärdigt, om inte de kunde
få samma rätt som linjearbetarna, nämligen telegrafverkets linjeförmän och
reparatörer.

Jag skall nu icke, herr talman, göra något yrkande. Jag har endast velat
fästa uppmärksamheten vid detta, liksom jag i detta sammanhang också vill
bemöta ett yttrande av telegrafstyrelsen, varav det skulle framgå, att för det
stora flertalet av den vid linjedistriktet anställda personalen verkligt hinder
för inställelse ej kunde anses föreligga. Det är ett yttrande, som också ut-

*Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

skottet nu i år tagit upp såsom skäl för sitt avstyrkande. Men jag kan icke annat än framhålla, att precis detsamma gäller om en hel del andra grupper, som redan ha denna rätt. Ty icke har väl riksdagen gått in för en lagstiftning på den grund, att det förhölle sig så, att det stora flertalet vid järnvägarna, posten eller något av de andra verken vore förhindrade att inställa sig. Då har man, enligt min uppfattning, sannerligen begått en blunder: ty det stora flertalet av denna personal har väl ändå möjlighet att kunna inställa sig, det är mindretalet, som blir förhindrat. Men icke förty anser jag det fullt naturligt, att om vi nu gått in för denna lagstiftning en gång, så böra vi också ta konsekvenserna därav.

Jag förstår emellertid, att ett yrkande på bifall till motionen skulle vara utslöslöst, och jag skall därför, herr talman, helt och hållet avstå därifrån.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag nödgas yttra ännu några ord i den här saken, särskilt med anledning av de båda sista årade talarnas anföranden.

Herr Kinmanson ansåg, att jag litet nonchalant behandlat hans motion; och så gick han över att resonera om postverket och yttrade, att när postverkets personal i sin helhet har denna rätt, så borde även andra till samma kategori hörande statstjänare få densamma.

Jag ber att få fästa herr Kinmansons uppmärksamhet på vad hans motion verkligen innehåller. Den inskränker sig icke endast till telegrafverkets personal, utan den omfattar samtliga statens ämbets- och tjänstemän. Det heter nämligen i hans motion, fjärde momentet, att dylik rätt skulle tillerkännas »den, som är i statens tjänst anställd och styrker, att han på grund av sin tjänst är hindrad att personligen inställa sig vid valförrättningen». — Alla, som äro anställda i statens tjänst och kunde få tillfälligt förhinder, skulle alltså ha rätt att insända valsedlar. Ja, om vi gå in för det systemet, som naturligtvis kan vara tänkbart, att man gör, så lär det nog icke gå för sig att stanna vid statens tjänstemän, utan då får man utsträcka denna rätt även till alla andra medborgare, som äro förhindrade vid valtillfället. Ty varför — och det vill jag framhålla i likhet med en annan talare — skola statens ämbets- och tjänstemän ha någon privilegierad ställning i fråga om rätten och möjligheten att deltaga i val gent emot andra medborgare?

Herr Kinmanson nämnde, att dessa tjänstemän kunna vara upptagna i statens ärenden vid valtillfället. Jag vill då härtill anmärka, att vi ha våra kommuner, som ju också äro offentliga institutioner; och varför skall man då t. ex. utestänga kommunalarbetarna, de kunna ju också få tillfälligt förhinder? Vi ha montörer och dylika, som äro anställda i kommunernas tjänst och som ofta nog ligga ute på arbete och därför kunna få förhinder.

Nej, det ligger naturligtvis så till, att skall man gå in för någonting i den riktning, som herr Kinmanson föreslår, så får man nog göra som utskottet säger: »Vill man tillgodose det önskemål, åt vilket herr Kinmanson i sin motion givit uttryck, synes det icke kunna ske annorledes än i samband med en omläggning av lagstiftningen i den riktning, att varje slag av verkligt förfall komme att medföra rätt till röstning utan personlig inställelse.» Så ligger nog saken, och då har man att välja, antingen att hålla fast vid det system, som vi för närvarande ha eller att gå den väg, som herr Reuterskiöld förordat, nämligen att »alla som visa laga förfall» skola få rätt till valsedelsförsändelse. Herr Kinmanson ansåg visserligen, att det nuvarande systemet varken var något system eller att det innebar några principer. Men jag anser ändå, att det finns principer att följa härvidlag, och släpper man dem, så är man ute på ett gungfly och vet icke vart det sedan tar vägen.

Det finnes också en annan och riktigare väg, nämligen, att man slopar alla

dessa bestämmelser och endast stannar vid att äkta makar skola ha rätt att in- *Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.*
(Forts.)

Men det finnes säkerligen ingen utsikt för närvarande att komma fram på någon annan väg än den, som riksdagen tidigare slagit in på och som man hittills åtminstone icke kunnat påvisa någon särskild olägenhet av. Det kan ju hända, att sådana komma att yppa sig, men till dess böra vi enligt min mening hålla på det system vi ha och *bestämt* hålla fast därvid och icke gå utöver de förut-sättningar, som detta system är byggt på.

Nu vill jag säga till min ärade partikamrat, som också är motionär i den här frågan och som särskilt gjort sig till talesman för telegrafverkets linjepersonal, att det är, som jag i mitt förra anförande framhöll, nog en skillnad mellan telegrafverkets och postverkets personal härvidlag, och detta därför att linjearbetarna, såsom telegrafstyrelsen själv säger, kunna få permission, även om de ligga ute på arbete, att resa hem och deltaga i valet; men det går icke gärna för sig med den personal, som är anställd vid reseposten, vilken har långa sträckor att resa och därför kanske icke hinner tillbaka under den tid valet pågår. Linjearbetarna, även om de äro ute på arbete, ligga i regel icke så långt från hemorten, utan kunna komma hem på jämförelsevis kort tid. De behöva icke alla på en gång lämna sitt arbete, vilket väl för övrigt icke skulle vara så farligt för några timmar — naturligtvis kan det icke ske, om särskilda förhållanden påfordra, att reparationer få lov att ske hastigt eller dylikt. Halva antalet kan ju resa på förmiddagen och rösta och den andra hälften kan resa på eftermiddagen; ty, som bekant, pågår valet från rätt tidigt på förmiddagen och räcker åtminstone till klockan 9 på kvällen.

Jag menar alltså, att man får se på förhållandena sådana de äro, och utskottet har som sagt icke kunnat bli övertygat, att det föreligger ett särskilt behov härvidlag, det har åtminstone icke styrkts beträffande telegrafverkets personal. Men, säger man sedan, när man nu gått med på att tillämpa systemet på hela postverkets personal, ehuru det egentligen bara gäller personalen vid reseposten, så bör man också kunna gå med på att tillämpa systemet på hela telegrafverkets personal. Jag erkänner, att det finnes fog i den anmärkningen, för så vitt att man likställer telegrafverkets personal med postverkets, men som nyss visats kan man, enligt utskottets mening, icke göra det.

Sedan vill jag också säga ett ord till herr Vennerström, då han ansåg, att mina farhågor för att utvidga systemet skulle vara ogrundade. Vad kan det t. ex. bli för farliga konsekvenser, frågade herr Vennerström, om man beviljar linjearbetarna och rallarna denna rätt? Ja, om man stannar därvid, så skulle jag tro, att det icke medför så värst farliga konsekvenser. Men, herr Vennerström, det går nog icke att stanna därvid! Ty varför skulle man icke gå med på att bevilja även andra kategorier än just bara linjearbetare och rallare rätt till valsedelsförsändelse? Det finns naturligtvis andra medborgargrupper, som stå i ungefär samma ställning och som då också med skäl kunna begära att få rätt till valsedelsförsändelse. Där ser herr Vennerström, att man får nog hålla sig vid de principer, som här föreligga, och att man icke bör gå in för en utvidgning här, för så vitt det icke kan styrkas, att vederbörande *regelmässigt* äro förhindrade att deltaga.

Herr talman! Jag vidhåller mitt förut framställda yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Det har talats om här, huruvida vad som fastslogs 1919 var en princip eller icke. 1919 fastslogs ju, såsom den siste ärade talaren sade, den principen, att den, som *regelmässigt* av sitt yrke eller på grund av tjänsteutövning är förhindrad att deltaga i valet, skall ha rätt till valsedelsförsändelse. Man kan naturligtvis sedan tvista om, huruvida tillämpningen av den principen sådan den fastställdes av lagstiftningen 1919 är den

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

riktiga, om den omfattar allt vad den skulle omfatta, eller om den såsom föreslagits i dessa motioner borde sträcka sig längre än då skedde.

Det är uppenbart, att man kan hitta på fall, som lika väl borde kunna införas i lagstiftningen som de fall, vilka infördes år 1919. Men jag har förmenat, att när man behandlar denna fråga, så måste man behandla den med ganska hög grad av försiktighet; men måste då undersöka för de olika fallen, huruvida det verkligen är fullt riktigt och berättigat att flytta in dem i lagstiftningen. Här har utskottets ärade ordförande, på tal om t. ex. linjearbetarna vid telegrafverket, framhållit, såsom synes mig med visst fog, att de icke äro fullt likställda med en resepostexpeditör, en konduktör eller en lokomotivförare, vilka icke under några förhållanden kunna vara på platsen, där de skola rösta på valdagen.

Jag menar således, att detta är en sak, som måste föregås av en verklig utredning, en sådan måste ske, innan någon utvidgning företages. Jag finner det omöjligt, att riksdagen bara på grund av det, som här föreligger i utskottets betänkande, kan fatta någon ståndpunkt beträffande utvidgningen.

Vad jag nu särskilt velat yttra mig om, är angående den i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna kategorien, nämligen diplomatiska och konsulära ämbets- och tjänstemän. Att man här, såsom skett, yrkat avslag på hela utskottets betänkande, skulle ju innebära, att även dessa då bleve förhindrade att begagna sig av någon valedelsförsändelse; och det synes mig, som vi borde vara överens om att om några överhuvud taget borde äga rätt till valedelsförsändelse, så är det just dessa.

Jag kan icke följa den uppfattning, som uttalats uti den av herr Reuter-skiöld avgivna reservationen, när han säger, att det skulle erfordras ett reellt hemvist i Sverige för att rösträtt skall kunna medgivas, och något sådant ha icke de diplomatiska och konsulära personerna, ty dessa ha endast ett formellt hemvist här i landet. Jag skall förbigå, vad han där säger, att de icke borde ha någon rösträtt alls, det hör ju egentligen icke hit. Men är icke det en orimlighet, att därför att en person på grund av tjänsteutövning sitter som Kungl. Maj:ts konsul, minister eller legationssekreterare, kanslist eller något annat vid en beskickning i utlandet, skall han vara förmenad att utöva sin rösträtt, när vi ändå slagit in på den principen, att de, som på grund av tjänsteutövning äro regelmässigt förhindrade, skola ha rätt till valedelsförsändelse? Finnes det någon, som är mera *regelmässigt* förhindrad av sin tjänst än just dessa? Det synes väl dessutom rätt orimligt även ur en synpunkt, som berördes av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, nämligen att man skall vara glad över om dessa personer intressera sig så mycket som möjligt för förhållandena hemma i landet. Utövningen av rösträtten bör ju icke ske hur som helst, utan röstning förutsätter ju, att man sätter sig in i och följer med förhållandena, och man får väl antaga, att tjänstemän sådana som dessa också göra det.

En hel mängd av dessa äro för övrigt placerade så långt borta, att de redan av den anledningen icke kunna komma hem till ett val utan att oskäligt betungas med utgifter.

Jag skulle därför mycket beklaga, ifall utredandet av dessa övriga frågor skulle föranleda till ett avslag på utskottets betänkande, vilket skulle draga med sig även detta förslag, som ju synes så klart och ligga så upplagt för hela kammaren, att det är tydligt, att någon utredning eller undersökning därvid ingalunda tarvas. Därför, herr talman, skulle jag vilja uttrycka den förhoppning, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Fast: Herr talman! Jag skall börja med att säga beträffande denna punkt, att det är mig tämligen likgiltigt, om den kungl. propositionen blir bi-

fallen eller avslagen, därför att det, såsom jag redan i utskottet framhållit, endast rör sig om en liten detalj.

Varför jag gått med på bifall till propositionen är, att den faller inom ramen för de principer, som gälla för dessa valsedelsförsändelser. Man har här att göra med en visserligen liten grupp, men där dock hela gruppen kan sägas vara regelmässigt förhindrad att delta i valet. Men å andra sidan måste jag medgiva, att jag, med den ställning jag brukar intaga i fråga om små förändringar i bestämmelserna, varit rätt tveksam, huruvida man skulle gå att rubba på dessa stadganden, då det rör sig på ett så litet område, som här avses.

Det har i detta sammanhang rests krav på att man skulle ta upp en del andra grupper av statsanställda och utvidga rätten till valsedelsförsändelse att omfatta även dessa. Jag vill då säga ett par ord för att varna emot denna utveckling; ty med den ställning jag intager i denna sak, skulle jag, i likhet med utskottets ärade ordförande, helst vilja ha en återgång eller minskning i de grupper, som ha rätt till valsedelsförsändelse.

Jag kan då icke finna annat än såsom rimlig den ståndpunkt i frågan, som här i dag och även i utskottet företräts av herr Engberg, nämligen att taga steget helt och fullt ut. Ty om man börjar undersöka de grupper, som varit uppe i diskussion, så skall man finna, att man beträffande många andra grupper av människor t. ex. inom den privata industrin och inom de privata yrkena kan konstatera, att där *regelmässigt* råder större förhinder att delta i valen än förhållandet är inom många av de statsanställdas grupper.

När herr Kinmanson i dag säger, att det icke finnes några principer på detta område, så förhåller det sig, såvitt jag förstår, snarare tvärtom, eller så, att det finnes riktiga principer, men att vid tillämpningen av dessa ha insmugit sig vissa inkonsekvenser, som kanske i visst avseende gått för långt och som haft till följd en utökning eller renodling av dessa principer. Det är detta, som också varit anledningen till att jag gått på bifall till denna proposition.

Jag vill framhålla, att, då man nu vill taga ett steg längre fram, så måste det leda till den ståndpunkt, som företrädes av herr Engberg och som från hans utgångspunkt är fullt logiskt riktig och rimlig. Men då kommer man fram till vad utskottets ärade ordförande här anført, nämligen att införa fullmaktsröstning även vid val till riksdagen. Jag vill bara erinra om de grupper, som varit uppe till diskussion inom utskottet och kanske också här i dag. Om man nu vill utvidga detta lagstadvande ytterligare, så uppställer sig i enlighet härmed den frågan: Varför icke t. ex. taga med dessa sjuklingar, dessa åldringar, som ha rysligt svårt att taga sig fram till vallokalen; varför icke medtaga dessa stora grupper av människor, som ha precis lika stora svårigheter att infinna sig i vallokalen som telegrafverkets linjearbetare, jag syftar t. ex. på alla dessa, som äro bosatta i Norrland och ha ofantliga vägsträckor att tillryggalägga; varför icke taga med dessa jordbruksarbetare, som till rätt stort antal kunna genom skördearbete bli förhindrade t. o. m. på en söndag, nota bene om det är en lämplig skördedag och det förut varit dåligt väder; vidare alla dessa, som genom tjänsteförhinder äro för tillfället hindrade att delta i ett val; för att icke tala om den ofantligt stora och till antalet överlägsna grupp, representerande dem, som äro anställda inom den privata industrien — jag tänker mig t. ex. den stora gruppen handelsresande, den stora gruppen resemonter och vissa yrkesarbetare, som utföra reparationsarbeten på avlägsna orter. Jag tror att man måste dela utskottets ärade ordförandes uppfattning om att man härigenom skulle komma ut i det fullständigt orimliga.

Vidare vill jag gentemot herr Knutsson säga, att de skäl, som anförts för att linjearbetarna utan vidare skulle upptagas bland dessa kategorier, som äga

*Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i lagen om val
till riksdagen
m. m.
(Forts.)

rätt att avgiva valsedel genom försändelse, måste ses mot bakgrunden av telegrafstyrelsens yttrande, att för det stora flertalet av den vid linjedistriktet anställda personalen verkligt hinder för personlig inställelse i regel ej kunde anses föreligga. Men jag ger honom rätt i att det kan vara förenat med vissa uppförfingar och besvär för dessa att utöva sin rösträtt. Samma invändning kan emellertid ju göras gällande med avseende å ofantligt många andra grupper medborgare, som också äro hänvisade till att resa långa vägsträckor och ha synnerligen stora besvärligheter att övervinna, då det gäller att avge sina röster.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att dessa valsedelsförsändelser kommit till användning i så liten utsträckning, att man har anledning att bliva synnerligen förvånad. Om jag icke misstager mig, så har det av anställda undersökningar framgått, att det rör sig om ett antal av omkring 1,000 vid varje valtillfälle. Dessutom är att märka, att bestämmelserna äro så krångliga, att många människor avstå från utöandet av sin rösträtt på detta sätt, hellre än att dragas med dessa besvär.

Om man skulle komma fram till en sådan ståndpunkt, som förfäktats av herr Engberg, så är det klart, att man samtidigt måste söka åstadkomma vissa förändringar i detta system med avgivande av valsedelsförsändelse. Men då är det också klart, att på samma gång kommer man in på frågan, huruvida det är möjligt att samtidigt få betryggande bestämmelser. Och jag är övertygad om att, då man här i dag talar om laga förfall, så betyder det praktiskt giltigt förfall. Ty det måste finnas i vederbörande ort personer, som känna den valman, som inlämnar en valsedelsförsändelse till Konungens befallningshavande, det måste finnas intyg från någon lämplig person inom kommunen, och då blir det kanske en prövning, som i stort sett är ganska godtycklig.

Jag skulle snarare vilja gå med på en begränsning av det nuvarande systemet för att renodla den princip, som redan är i tillämpning, i stället för att vara med om någon utökning av densamma. Men då jag icke antecknat någon reservation i sådan riktning, så inskränker jag mig att uttala att, så länge de nuvarande bestämmelserna gälla, föreligger det icke giltiga skäl att avslå propositionen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jansson i Edsbäcken: Herr talman! Som synes av förteckningen över de ledamöter, som deltagit i utskottets behandling av denna fråga, så har jag varit närvarande i utskottet under behandlingen, men var dess värre frånvarande, då ärendet justerades. Det är annars möjligt att jag haft anledning att reservera mig i samma riktning som herr Engberg.

Nu är för mig denna fråga så betydelselös, att, även om jag vill vitsorda de skäl, som herr Engberg funnit bestämmande för en utsträckning av här omhandlade rättighet, jag må säga, att det är mig nästan likgiltigt, om propositionen faller eller bifalles.

Men det som uppkallade mig var ett yttrande av herr Kinmanson, då han slutade sitt anförande med att yrka bifall till propositionen eller utskottets förslag, »emedan det var dock ett steg i rätt riktning». Det vill jag bestämt säga, att något steg framåt, längre gående än detta, kan jag icke vara med om, då det gäller valsedelsförsändelse. Statistiken visar, att det endast är ett litet antal, proportionellt sett, som begagnar sig härav. Jag har varit valförrättare alltsedan fullmaktsröstningen infördes, och ännu har ingen människa begärt ett sådant där kuvert för att inskicka sin sedel till länsstyrelsen, trots det att vi ha gott om järnvägar inom kommunen; men ingen vill offra ens porto för ändamålet. Jag tycker således, att man verkligen icke behöver någon utvidgning av lagstiftningen på det här området.

Jag delar principiellt den uppfattning, som uttalats av utskottets ordförande, att skall man gå längre, så innebär det dock — de ärade motionärerna må säga vad de vilja — ett steg att på en bakväg införa fullmaktsröstningen igen. Och den hoppas jag, att vi aldrig skola få tillbaka, när det gäller politiska val, och jag hoppas också, att ingen heller vill ha den tillbaka, när det gäller kommunala val.

Som sagt, jag känner mig alldeles likgiltig för, om propositionen bifalles eller ej. Jag har med dessa ord endast velat uttala, att någon vidare utsträckning av valsedelsförsändelse i enlighet med motionärernas förslag kan jag icke vara med om.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Engberg, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 121 ja mot 51 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring eller upphävande av 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen; och yttrade därvid:

*Ang. ändring
av 2 § 4 mom.
tryckfrihets-
förordningen.*

Herr Kilbom: Herr talman! Då jag måste be att för ett par minuter få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för den här frågan, så är jag beredd på att någon måhända vill göra gällande, att den är nog så betydelselös och att man följaktligen borde spara den dyrbara tiden genom att låta ärendet gå igenom utan debatt.

Jag anser emellertid, att den här frågan är långt ifrån betydelselös. Bakom frågan rullar upp sig hela problemet angående bankspektionen och dess sätt att sköta sin uppgift enligt nu gällande instruktion. Och denna fråga har ju varit före i riksdagen mer än en gång. Jag minnes senast och kanske mot den bredaste bakgrunden den debatt, som fördes 1922 med anledning av en motion av professor Lindskog i Lund, en debatt, som emellertid sedan har givit vissa belägg för hur nödvändigt det är att man får en ändring i nu gällande förhållanden. Jag vill då emellertid rent principiellt förklara, att jag visst icke tror, att man med aldrig de reformerna av bankspektionen kan taga bort den karaktär, som det nuvarande bankväsendet har, därför att detta ju sammanhänger och måste sammanhänga med nuvarande förhållanden i det ekonomiska livet. Det är sålunda icke av det skälet som jag har tillåtit mig att framföra en motion och i övrigt intresserar mig för hithörande frågor, utan av det skälet att jag tror, att man härvidlag ändock kan åstadkomma något, då

Ang ändring
av 2 § 4 mom.
tryckfrihets-
förordningen.
(Forts.)

det gäller att se till, att verkligen allmänhetens intressen i bankerna bliva på ett helt annat sätt tillgodosedda, än vad hittills har varit fallet.

Det föreslås nu i motionen, att icke den sekretess skall ifrågakomma beträffande bankinspektionens till bank avlätna ämbetsbrev, skrivelser o. s. v., som hittills eller i varje fall t. o. m. 1921 enligt lagen och alltjämt sedan i praktiken har existerat.

Jag erinrar då först om vad vi anfört i motionen, att man redan vid 1905 års riksdag, då det beslöts den lagförändring, som gällde till och med det beslut, som fattades vid 1921 års riksdag, uttalade synnerligen starka betänkligheter från nästan alla håll mot att över huvud upprätthålla någon sekretess i det här avseendet. Det citeras i motionen ett uttalande av professor Blomberg: »Då utskottet gjort denna framställning, har detta skett i det bestämda medvetandet, att det här gäller att stipulera ett undantag från de regler, som innehållas i tryckfrihetsförordningen med allmän publicitet för så kallade offentliga handlingar, att man, då man skall söka genomdriva undantag, som stipulera sekretess för vissa handlingar, aldeles givet har att övervinna mycket starka betänkligheter och svåra hinder.» Nå, dessa betänkligheter övernunos, och hindren undanröjdes, och framför allt kom man i och med upprättandet av bankinspektionen till en ordning — rent automatiskt införd för övrigt — som kom att medföra, att den tidigare kontrollen från allmänhetens sida över bankinspektionens handlingar, då dessa lågo under finansministeriet, avfördes, i och med det att bankinspektionen blev en i viss mån självständig myndighet. Det säges också i motionen, att genom bankinspektionens utbrytande från finansdepartementet kommo alla tjänsteåtgärder i fråga om kontroll över banker att undandragas finansministerns överinseende och direktiv och därmed utgående skrivelser från bankinspektionen till banker att undandragas från varje kontroll.

Nu har utskottet emellertid ansett, att med den förändrade bestämmelse, som gäller sedan 1921, skulle de i motionen framförda önskemålen åtminstone delvis ha blivit tillgodosedda, vadan man alltså enligt lagens nuvarande formulering skulle ha möjlighet att undvika den skadliga sekretess, som på området råder. Utskottet gör gällande, att »vad angår det särskilda spörsmål, som i motionen närmast beröres, eller frågan om banksekretessen, så vill det synas utskottet, som om de önskemål motionärerna härutinnan framfört, redan nu skulle vara tillgodosedda». Men utskottet har tydligen på känn, att även om detta teoretiskt skulle vara fallet så är praktiken härvidlag, liksom mången gång i övrigt, för visso en helt annan. Utskottet säger nämligen i fortsättningen: »Visserligen får ej den möjligheten förbises, att det ifrågavarande stadgandet i *tillämpningen* kommit att verka annorlunda än vid dess tillkomst avsetts.» Ja, det skall gudarna veta, att det har kommit att verka annorlunda. Det har icke verkat alls. Ty faktum är, att det råder en sekretess, som jag inom kort med exempel vill belysa, i hög grad skadlig för allmänheten i det den fört till en situation som vid innevarande riksdag medfört, att på kammarens bord vila åskanden, vilka med viss rätt framföra stora krav på statens kassa.

Utskottet tröstar sig emellertid i fortsättningen med att även om bestämmelsen icke följes, så är det tänkbart, att »genom någon förtydligande jämkning i stadgandet det allmännas intresse av offentlighet på det ifrågavarande området skulle kunna bättre än nu tillgodoses, utan att därmed berättigade enskilda intressen åsidosättas eller bankinspektionens möjligheter till effektiv kontroll kringskäras». Man syftar härvidlag på det förhållandet, att hithörande områden utav tryckfrihetsförordningen ligga under något slags revision. Och såvida jag fattat utskottet rätt, så menar det, att, för den händelse kammaren godtager utskottets motivering, så skulle däri ligga ett direktiv åt vederbörande att vid denna revision beakta de synpunkter, som vi framfört i motionen. Na-

turligtvis skulle vi som motionärer kunna vara tacksamma och måhända från vissa utgångspunkter även nöjda med ett dylikt handtag åt de utan tvivel berättigade strävanden eller önskemål, för vilka motionärerna givit uttryck. Det finns emellertid skäl som göra att jag — och jag är säker om också mina medmotionärer — icke kan nöja mig med detta, och det är först och främst att man icke vet, när denna revision blir färdig, och följaktligen icke heller vet, om det kommer att iakttagas, vad utskottet i sin motivering har sagt angående innehållet av den ändrade bestämmelsen. Och vidare vet man icke, när denna ändring, om den nu kommer att föreslås, verkligen kommer att genomföras.

Jag nämnde, att jag skulle anföra några skäl för hur nödvändigt det är med en allmän kontroll av bankinspektionens verksamhet. Jag vill då i det avseendet först hänvisa till den interpellationsdebatt, jag delvis nyss åberopat, som fördes vid 1922 års riksdag, och den ställning, som därvid intogs av dåvarande finansministern — underligt nog med hänsyn till de acta, som verkligen förelågo, men dubbelt underligt med hänsyn till det parti, finansministern den gången tillhörde. Jag erinrar vidare men mera i förbigående om de debatter, som sedermera hållits angående bankinspektionens verksamhet, och skulle i denna punkt kunna nöja mig härmed. Det ligger dock i år på kammarens bord motionsvis framförda förslag om att riksdagen skall besluta, att staten skall erkänna sig skyldig att ersätta de förluster, som insättarna i Privatbanken — jag syftar på den s. k. »Östermanska härvan», som herrarna kanske minnas — lidit till följd av det sätt, varpå banken med bankinspektörens vetskap skötts.

Som herrarna kanske erinra sig, förhöll det sig med den historien på följande sätt. Privatbanken hade på sin tid utfärdat inbjudan till ny aktieteckning till visst belopp. Teckningen ägde också rum, eller rättare sagt, det förklarades, att teckningen fullföljts, men, om jag icke missminner mig, omkring ett och ett halft år efter den dag, då de tecknade aktierna skulle varit inbetalda, upptäcktes det, att så icke skett. Vidare upptäcktes, att bankinspektören icke alls eller i varje fall icke i real mening ingripit för att tillse, att ifrågavarande tecknade belopp verkligen blivit inbetalda. Så kom krisen. Vad blev resultatet? Banken stod utan nödigt rörelsekapital. När förlusterna började, gick detta alltså ut över insättarna, så att dessa, då banken avvecklade, icke återfingo mer än 78 % av sitt insatta kapital. De hade alltså förlorat 22 % av vad de insatt i banken.

Dessa saker ha varit på tal vid den debatt, som i denna kammare hållits angående justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Jag hade dock icke då fullt klart för mig, att saken verkligen stod så illa, som den gjorde. Enligt vad som sagts mig, ligger motionen om statsersättning så till i utskottet, att man på vissa håll anser, att man bör föreslå, att riksdagen skall av statsmedel tillsätta de felande 22 %. Varför skall denna ersättning utgå? Jo, på grund därav, att bankinspektören icke följt sin enligt instruktionen fullständigt solklara plikt. Konsekvensen *därav* borde väl emellertid snarare bliva, att ersättningsskyldigheten borde åligga bankinspektören och icke staten.

Man invänder kanske: »Vad har nu denna historia att göra med de önskemål, som kommit till uttryck i föreliggande motion?» Jo, sammanhanget består däri, att om det funnits mindre sekretess i fråga om bankinspektörens förhållande till bankerna, d. v. s. om det funnits större möjligheter för tidningspressen såsom allmänhetens representant att övervaka hithörande förhållanden, så — och därom är jag tämligen övertygad — skulle bankinspektören skött sig i privatbanksaffären, vilket han emellertid, som jag nyss framhållit, nu alls icke gjort.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att med hänsyn till vad jag förut anfört bedja att få yrka bifall till vår motion. Då man emellertid varit nog vänlig att fästa min uppmärksamhet på att i den kläm, varmed motionen slutar, finnas

Ang. ändring
av 2 § 4 mom.
tryckfrihets-
förordningen.
(Forts.)

Ang. ändring
av 2 § 4 mom.
tryckfrihets-
förordningen.
(Forts.)

ett par ord, som skulle kunna missförstås eller giva anledning till att saken komme i annat läge, än vad vi motionärer avsett, skall jag, med herr talmannens tillåtelse, bedja att få föreslå, att mitt förslag får följande lydelse:

»att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om i vad mån 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen bör underkastas ändring samt för riksdagen framlägga de förslag till lagändring, vartill utredningen kan föranleda».

Herr talman! I det jag yrkar bifall till motionen i den lydelse densamma sålunda erhållit, tillåter jag mig ännu en gång erinra om min principiella uppfattning angående bankväsendet, sådant detta f. n. är organiserat. Jag är trots denna uppfattning övertygad om, att ett bifall till motionen skall bereda åtminstone en liten möjlighet till utövande av den offentliga kontroll, som statens nuvarande, för ändamålet valda myndigheter tydligen icke alls eller i varje fall icke under alla omständigheter utöva.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Det stadgande i tryckfrihetsförordningen, som motionärerna önska ändrat, har följande lydelse: »från bankinspektionen till bank avlätna ämbetsbrev, de handlingar, varå desamma grundas, och svarsskrivelser å sådana ämbetsbrev, samtliga i vad de röra enskildas förhållanden till bank».

Vad önska nu motionärerna? Jo, de önska detsamma, som angives i berörda stadgande. De önska icke, att enskildas förhållanden skola utlämnas till offentligheten. Då tycker jag för min del — och den siste ärade talaren herr Kilbom synes även han i viss mån hava varit inne på samma tankegång — att motionärerna skulle kunna vara belättna med det resultat, utskottet kommit till, då utskottet framhåller, att det önskemål, som motionärerna vilja vinna, ju redan finnes tillgodosett i det av mig nyss upplästa stadgandet.

Utskottet säger vidare, att det ju kan tänkas, att ifrågavarande stadgande i tillämpningen verkat annorlunda än vad som ursprungligen avsetts. Huruvida så faktiskt skett, har utskottet för sin del icke haft möjlighet att bedöma. Icke heller torde det vara så lätt att bedöma i vad mån de förhållanden, herr Kilbom i sitt anförande berört, skulle kunna påverkas av en annan tillämpning.

Om det nu emellertid förhåller sig på det sättet, synes det mig dock med skäl kunna ifrågasättas, huruvida i detta ärende bör avlätnas en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t, oaktat riksdagen år 1921 begärt en allmän revision av just den § och framför allt av det moment, det här gäller.

Denna § har för övrigt svällt ut på ett ganska oroväckande sätt och så, att det icke är lätt att finna sig tillrätta bland dess bestämmelser. Därest ifrågavarande stadgande i tillämpningen skulle kommit att verka annorlunda än vad som ursprungligen avsetts, anser utskottet det vara tänkbart, att vid en blivande revision genom någon förtydligande jämkning i stadgandet det allmännas intresse av offentlighet på det ifrågavarande området skulle kunna bättre än nu tillgodoses, utan att därmed berättigade enskilda intressen åsidosättas eller bankinspektionens möjligheter till effektiv kontroll kringskäras. Det är dessa båda sistnämnda synpunkter, som givetvis måste beaktas, då man skall söka få till stånd förtydliganden i dessa stadganden.

Herr talman, jag anser mig för min del icke böra ingå på någon vidare utläggning i ärendet utan hemställer, med stöd av utskottets motivering och vad jag här anför, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman! Jag vill ej i onödan förlänga debatten. Jag har i utskottet reserverat mig till förmån för den tankegång, som kommit till uttryck i denna motion. Motionären har nyss påpekat den oegentlighet, som vidlåder hans kläm och som hindrat mig att i utskottet yrka bifall till motionen

i oförändrat skick. Jag anser mig emellertid numera, sedan herr Kilbom förtydligat sin motion, kunna yrka bifall till motionens kläm i den lydelse, denna numera erhållit. Detta mitt yrkande framställer jag av följande skäl. En revision av ifrågavarande moment av 2 § tryckfrihetsförordningen har av riksdagen begärts år 1921, men det sätt, varpå revisionen kommer att företagas, beror i hög grad på vad det kan vara för Kungl. Maj:t, som låter revidera stadgandet i fråga. Jag tror, att det vore mycket nyttigt, om det så att säga från riksdagen utginge en »körare» i den i motionen anvisade riktningen, ty att herr Kilbom i detta fall har fullständigt rätt i sak är för mig höjt över varje tvivel. Jag ber därför att få förena mig i herr Kilboms yrkande.

Ang. ändring
av 2 § 4 mom.
tryckfrihets-
förordningen.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Kilbom under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Vid härfpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om indragning av kommunikationsdepartementet anförde:

Ang.
ifrågasatt
indragning av
kommunikations-
departementet.

Herr **Lindgren**: Herr talman! Anledningen till att jag är en av undertecknarna på förevarande motion är den, att jag har en bestämd känsla av, att det råder överorganisation på ifrågavarande område.

Det har sagts, att om det skulle bliva fråga om indragningar, borde naturligtvis handelsdepartementet dragas in. Jag ser saken på ett annat sätt. Till kommunikationsdepartementet hör kommunikationsväsendet, medan till handelsdepartementet hänförs såväl handel som industri. Kommunikationerna äro blott ett medel i handelns och industriens tjänst, alltså bör kommunikationsdepartementet, om det visar sig, att genom en sammanslagning besparingar kunna göras, införlivas med handelsdepartementet. Jag förstår mycket väl, att herrarna anse, att man icke bör sträcka sparsamhetssträvandena så långt, att man föreslår indragning av ett helt departement, men jag kan i alla fall icke förstå varför just departementen skulle hava något slags monopol att onödigtvis belasta budgeten. Kan man spara på något håll, bör man givetvis göra det, och att man kan och bör göra det på den punkt, varom nu är fråga, därför tror jag, att det finnes en rätt stark utbredd mening.

Jag ser visserligen, att utskottet överlätit saken till besparingskommittén, men jag fruktar, att det dröjer så länge, innan besparingskommittén tager itu med den, att berörda kommitté då hunnit draga kostnader, uppgående till lika stort belopp, som de besparingar, den lyckats åstadkomma.

Med hänsyn till frågans nuvarande läge skall jag bedja att få framställa det yrkandet, att riksdagen måtte med anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sammanslagning av handels- och kommunikationsdepartementen.

Herr **Engberg**: Den föregående ärade talaren tyckes ha ändrat ståndpunkt, ty nu är det fråga om en sammanslagning av handels- och kommunikationsdepartementen, men den riktning, i vilken han och hans meningsfränder förut arbetade, var ju, som bekant, kommunikationsdepartementets avskaffande. Därom ha de ju motionerat. Det är anmärkningsvärt, att man nu på det hållet fått ett så brinnande intresse för att på en höft slå tillsammans handelsdepartementet med ett annat. Särskilt på allra sista tiden tyckes herr Reuterskiöld och hans

*Ang.
ifrågasatt
indragning av
kommunikationsdeparte-
mentet.
(Forts.)*

meningsfränder hava fått ett synnerligt intresse av att hindra oss från att ha ett självständigt handelsdepartement. Jag vill icke vara nog oartig att gå in på en undersökning av de psykologiska motiven för denna åsiktsförskjutning.

Om jag läst rätt i tidningarna, är herr Lindgren i Dingelvik en förgrundsfigur bland dem, som arbeta på en utsträckning av den svenska handelns intressen på Balticum; han är en av de främsta bland dem som arbeta för ett planerat stort baltiskt företag, och han har slutligen varit av handelsdepartementet utsänd som emissarie för den baltiska handeln. Under sådana förhållanden är det ägnat att väcka förvåning, att han nu arbetar för en sammanslagning av handels- och kommunikationsdepartementen. Jag trodde i stället, att herr Lindgren i Dingelvik just med hänsyn till de nystartade handelsföretagen i Balticum skulle vara intresserad av handelsdepartementets bibehållande som självständigt departement.

Det kan ju sägas om handelsdepartementet, att det är ett obetydligt departement, och en av reservanterna i utskottet har framhållit, att man i spetsen för obetydliga departement ibland placerade obetydliga personer, men, herr talman, man får icke förbise, att handelsdepartementet är ett ungt departement, att det tillkom under en onormal tid och rönt samma öde som restriktionssystemet, nämligen att få sitt elddop under onormala förhållanden. Det vore alldeles orimligt, om riksdagen härvidlag skulle fatta beslut på en höft och tillmötesgå de önskingar, som uttalas i en motion av herr Lindgren i Dingelvik och några andra, som icke ens ha klart för sig, om det är kommunikationsdepartementet eller handelsdepartementet, de vilja åt — i början var det kommunikationsdepartementet, men på sista tiden tycks det ha blivit handelsdepartementet!

Herr Nylander: Herr talman! Det är ju klart, att även jag är med på alla besparingar, som möjligtvis kunna göras, så att på den punkten vill jag gärna instämma med herr Lindgren i Dingelvik. Men när hans strävanden i detta avseende nu inrikta sig så, som den föreliggande motionen visar, kan jag icke vara med längre.

Det har beträffande handelsdepartementet i pressdiskussioner och på andra håll särskilt framhållits, att ärendena där äro så pass fåtaliga, att, ur ren arbetssynpunkt sett, en sammanslagning väl skulle kunna låta sig göra med kommunikationsdepartementet. Jag vill dock i det hänseendet erinra därom, att de allra viktigaste ärendena och kanske också det största antalet där, äro av sådan natur, att de icke direkt diarieföras, utan äro av förtrolig art. Och att just dessa ärenden fordra ett synnerligen omfattande arbete från departementets sida, är givet. Man behöver endast erinra om tull- och handelstraktatfrågorna för att förstå, att man här rör sig på ett område, som fordrar stor uppmärksamhet och ett omfattande arbete. Jag anser, att det redan ur den synpunkten är opraktiskt att göra en sammanslagning av departementen, vartill kommer, att, mänskligt att döma, uppgifterna undan för undan — såväl för kommunikationsdepartementet genom kommunikationernas vidare utveckling som ock för handelsdepartementet genom, som vi få hoppas, näringarnas utveckling — torde bringa det därhän, att det kommer att bli en alltför stor arbetsbörda för ett statsråd att handhava alla dessa olika komplexer av i varje fall nog så ömtåliga och svåra frågor. När man nu för tiden så mycket ropar på specialisering och på rätter man på rätter plats, bör man komma ihåg, att det blir icke så lätt att finna en man, som verkligen kan på ett kompetent sätt behandla alla dessa frågor.

Och för övrigt, alla dessa ärenden måste ju behandlas någonstades, även om en sammanslagning kommer till stånd. Detta gör, att den besparing vi vilja uppnå, i verkligheten icke blir så stor. Vad besparingen beträffar tror jag

för övrigt, att besparingskommittén kommer att göra sitt bästa för att låta Geddesyxan gå även på det hållet.

Med hänsyn till vad jag anført ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det förslag, som under överläggningen framstälts av herr Lindgren; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

*Ang.
ifrågasatt
indragning af
kommunikationsdeparte-
mentet.
(Forts.)*

§ 9.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 6, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Anderson** i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att statsutskottets förevarande utlåtande nr 6 måtte föredragas punktvis genom uppläsande av allenast kantrubrikerna, i den mån icke annat föredragningssätt särskilt påyrkas.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 13*, angående anslag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar. Därvid yttrade:

*Ang. nya väg-
anläggningar
m. m.*

Herr **Gustafsson** i Älvsered: Herr talman, mina herrar! Det har anförts såväl i den kungl. propositionen som i vår motion, att i och för anläggning eller förbättring av vägar m. m. tidigare utgått ett statsbidrag av 5 miljoner kronor under de senare åren. I fjol hade dåvarande kommunikationsministern i budgetförslaget sänkt detta anslag med icke mindre än 1.4 miljoner kronor, och som riksdagen då följde den kungl. propositionen har nuvarande kommunikationsministern fortsatt på nedskärningarnas väg och i år sänkt anslaget med ytterligare 600,000 kronor. Man måste då fråga sig, om behovet av medel till detta ändamål så minskats, att en dylik upprepad nedskärning är berättigad. Den vid den kungl. propositionen fogade utredningen av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lämnar icke stöd åt en dylik förmodan utan talar ett annat språk. För åtta år sedan fanns det 374 ineliggande förslag till vägbyggnader, som väntade på pengar för att erhålla sin lösning. Detta antal har sedan år efter år ökats och uppgår nu till icke mindre än 584 förslag. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har också ansett, att anslaget borde utgå med 7,500,000 kronor »för att det skulle stå i någon rimlig proportion till det år efter år växande behovet». Kommunikationsministern har i propositionen såsom skäl för anslagets minskning bland annat anført, att i vissa delar av landet vägbehovet blivit tillräckligt tillgodosett genom nödhjulsarbeten. Härtill vill jag svara, att så möjligen är förhållandet i vissa distrikt, men så länge det finnes närmare 600 vägföretag, som vänta på sin lösning, så är det ju tydligt för envar, att behovet måste vara så mycket större i andra distrikt. Så är också fallet icke endast i Norrland utan jämväl på många håll i södra

Ang. nya väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)

Sverige. De som ute i de olika orterna arbeta på att få igenom något väganläggning på stämmorna, veta, att detta icke alltid är så lätt. Man får kanske komma igen flera gånger om, innan vägstämmorna tillstyrka anslaget, och sedan får man vänta år efter år på statsanslag.

Jag har fått en skrivelse från min hembygd, och i denna skrivelse omnämnes ett vägföretag, vartill vederbörande distriktschef uppgjorde förslag första gången år 1898, således för 26 år sedan. Detta förslag har omarbetats 1916 och får nu, om icke större anslag till väganläggningar m. m. kan förväntas, troligen vänta ännu i många år, innan förslaget blir realiserat. Det är således en hel mansålder, som dessa åboar fått vänta och hoppas på drägliga kommunikationer.

En annan sak, som bör bemärkas, är också, att länsstyrelserna och de olika väghållningsdistrikten ofta nog icke samarbeta vid upprättande av förslag till vägbyggnader. Det kan därför hända, såsom fallet varit i det distrikt jag tillhör, att man med statsbidrag, beviljat för närmare 30 år sedan, byggt en väg mot angränsande län, i detta fallet Hallands län, men icke fått vägen i dess helhet färdig. Den väg jag åsyftar slutar vid ett mindre vattendrag, som utgör länsgräns, och vägen väntar alltjämt på sin fullbordan inom nämnda län. En annan väg, som för mer än 15 år sedan blivit färdigbyggd inom Hallands län, slutar i en öde mosse, beroende på att man icke kunnat erhålla anslag till vägens fortsättning inom Älvsborgs län. Inom det väghållningsdistrikt, jag tillhör, är det icke mindre än nio vägföretag, för vilka vägundersökningskostnaderna äro betalda och renstakning ägt rum, men vilka icke kunna komma till utförande, innan statsbidrag erhållits.

När man känner till dylika fall, måste man reagera mot de år efter år företagna minskningarna av dessa anslag. Riksdagen har ju ofta visat stort intresse för kommunikationernas utveckling, varigenom ny mark kommer till nytta och vissa orter bevaras från avfolkning på grund av bristande kommunikationer. Visserligen har det då huvudsakligen gällt byggande av järnvägar, men sedan motorfordonen erhållit en sådan utveckling, som de senare åren ägt rum, ha ju landsvägarna i mycket fått övertaga järnvägarnas funktion. — Till järnvägsbyggande ha ju pengar kunnat anskaffas genom lånemedel. — Det må vara, att vi nu leva i svåra penningtider och att nuvarande budget är en nödbudget, medel för dessa behov böra ändock kunna anskaffas.

Vid årets riksdag har jag varit med om att väcka en motion om högre tull på automobiler för att därigenom vinna två ändamål, det ena att förbättra handelsbalansen och det andra att skaffa medel till vägändamål. Herr finansministern nämnde också för någon tid sedan, att regeringen övervägde en liknande åtgärd. Nu föreliggande ärende kunde kanske därför uppskjutas, tills dessa tullfrågor behandlats i riksdagen, på samma sätt som utskottet föreslagit vid punkt 24. Då emellertid så icke skett, och det därför icke finnes tillgängliga medel för höjning av nu ifrågakörande anslag, skall jag, herr talman, icke göra något yrkande, under förhoppning att ett större anslag för nästa år måtte kunna beredas för detta ändamål, så att dessa hundratusentals människor, som alltjämt vänta på drägliga kommunikationer, icke alltför länge måtte få se sina förhoppningar besvikna.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Den föregående ärade talaren har icke gjort något yrkande på denna punkt, och då skulle jag ju egentligen icke ha någon anledning att närmare uppehålla mig vid de önskemål han uttalade. Jag tror för övrigt icke, att kamaren hyser någon tvekan därom, att icke även jag skulle önska få ökade statsbidrag till vägarbeten, och jag är fullt på det klara med det stora vägbehov, som

råder i skilda delar av landet. Här är emellertid ett område, där man för tillfället får rätta munnen efter matsäcken och där detta också kan gå för sig utan att det sker alltför stora olyckor. Såsom jag också framhållit kommer en viss lättnad i anspråken på det ordinarie anslaget att uppstå genom automobilskatte-medlens tillskott, då nämligen dessa medel kunna användas även till sådana omläggningar av backiga och krokiga vägar, som hittills tillgodosetts enbart genom det ordinarie statsanslaget.

Jag skulle på denna punkt vilja säga några ord om en fråga, som i motive-ringen avhandlats under föregående punkt, men som framför allt hänförs sig till punkt 13. Jag syftar på frågan om storleken av det statsbidrag till olika vägföretag, som skall utgå av det ordinarie anslaget. Den förordning, som reglerar hithörande förhållanden, innehåller bland annat den bestämmelsen, att bidrag må utgå med högst $\frac{2}{3}$ av den beräknade kostnaden. I regel utgår också statsbidraget efter denna grund. Nu har emellertid ifrågasatts, att Kungl. Maj:it i fortsättningen borde tillämpa denna bestämmelse mera efter dess ordalydelse, varigenom bland annat skulle kunna åstadkommas en bättre utjämning mellan olika väghållningsdistrikt, så att man till hårt betungade distrikt skulle kunna lämna statsbidrag hastigare, än om man för alla vägar, till vilka statsbidrag utgår, skulle hålla sig till dessa två tredjedelar. Jag vet väl och har nogsam-t förstått det av den diskussion, som förts i första kammaren, att denna fråga är mycket ömtålig. Jag vill därför understryka, att det icke alls är min önskan att åstadkomma någon minskning i de totala belopp, som i form av statsbidrag kunna utgå till vägföretagen, utan endast att bereda möjlighet att, under den övergångstid vi ha att räkna med till dess den nya väglagen kommer, göra det bästa möjliga av en nog så besvärlig situation och härvid bland annat söka få en bättre utjämning till stånd än vad som nu ofta är möjligt.

Det är ett faktum, att bland alla anspråk på statsbidrag för vägbyggnader förekommer en mycket brokig skala av olika behov. I många fall kan man finna, att förslag ha tillkommit under nog så stor tvekan från vägdistriktens egen sida, och då lär man utan fara kunna säga, att företaget ofta icke är av den art, att — vid jämförelse med andra behov — just det högsta statsbidraget bör utgå. Väghållningsdistrikten kunde då stundom också få en nog så nyttig tankeställare beträffande lämpligheten av att frångå kravet på statsbidrag till en viss väg, som kanske är av mindre betydelse, och koncentrera sig på andra vägar, till vilka man då kunde få statsbidrag hastigare än eljest. Med hänsyn till att vi ha en sådan väldig anhopning av anspråk på statsbidrag — det sammanlagda anslagskravet uppgår till 45 miljoner kronor — och i betraktande av att man exempelvis nu i år nödgas komma med ett så blygsamt äskande för detta ändamål som 3 miljoner kronor, ligger det ju nära till hands, att man vill överväga, om man icke på rent sakliga grunder skulle kunna komma fram till en bättre behovsprövning än den som hittills i allmänhet ägt rum.

Jag vill för att förebygga missförstånd framhålla, att i sådana fall, där statsbidrag redan i viss mån utlovats, d. v. s. där ett distrikt fått tillstånd att påbörja ett företag utan hinder av att statsbidrag ännu ej beviljats och där beslutet om vägens byggande fattats under förutsättning att två tredjedelar av den beräknade kostnaden skall lämnas i form av statsbidrag, där måste givetvis all möjlig hänsyn tagas till de omständigheter, som förelägo vid tidpunkten för Kungl. Maj:ts beslut i frågan. Numera brukar man gå till väga på det sättet, att där det gäller broar, vid vilka det med hänsyn till automobiltrafiken är ett absolut tvingande behov att ombyggnad eller förstärkning av bron snarast möjligt äger rum, där lämnas undantagslöst tillstånd så att säga i för tid till dylik ombyggnad eller förstärkning. Beträffande vägar lämnas i första hand dylika tillstånd till sådana arbeten, som blivit påbörjade av statsarbetena på grund av arbetslöshet, men där arbetet sedan avstannat och vägstyrelsen står inför tvån-

*Ang. nya vägför-
anläggningar
m. m.
(Forts.)*

Ang. nya väg-
ankäggningar
m. m.
(Forts.)

get att färdigställa arbetet. Där sådana omständigheter icke föreligga, har man som regel ansett, att man icke borde uppmuntra till byggande i förtid och därigenom öka den långa raden av redan beslutade vägar, som stå och vänta på statsanslag, innan man får en klarare översikt över förhållandena på detta område.

En sådan klarare översikt hoppas jag man får inom de närmaste åren därigenom, att vägstyrelserna med hänsyn till anspråken på bilskattemedlen komma att föranledas till att själva låta utarbета planer för sina vägarbeten, nyanläggningar, omläggningar och grundförstärkningar liksom också för underhållsarbete. Då en ansökan göres om bidrag av bilskattemedlen, fordras enligt bestämmelserna, att ansökan skall vara åtföljd av en sådan plan från vägstyrelsens sida. Jag tror, att detta kommer att verka mycket nyttigt även i det avseendet, att vägstyrelserna få anledning att själva gå in i omprövning av sådana redan beslutade vägförslag, som man inför den nya tidens utveckling på vägväsendets område möjligen anser kunna avkopplas från programmet för att lämna plats för mera berättigade och angelägnare anspråk.

Jag har velat lämna dessa förklarande upplysningar till de synpunkter, som från Kungl. Maj:ts sida uttalats på denna punkt, och jag uppfattar icke statsutskottets uttalande så, att det skulle föreligga någon artskillnad mellan Kungl. Maj:ts och utskottets synpunkter på frågan utan mera en gradskillnad. Kungl. Maj:t har givetvis att ställa sig till efterrättelse vad utskottet här har sagt, men utan att frångå en ansvarsmedveten tillämpning av förordningens innebörd.

Herr Wiklund: Herr talman! Då herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet icke gjorde något yrkande, ehuru han i denna kammare därtill varit berättigad, kan jag inskränka mig till att nu endast yrka bifall till statsutskottets hemställan. Jag tror det vore synnerligen olämpligt, om kammaren, då den nu redan beslutat om föregående punkt, som gäller bidrag till brobyggnader, skulle i denna punkt, som rör vägbyggnader, fatta något annat beslut. Jag skall därför, herr talman, endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen Nilsson: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord utöver vad herr Wiklund redan yttrat i saken.

När herr statsrådet talar om en behovsprövning, vill jag påpeka, att en dylik ingalunda är så lätt att verkställa, som man vid första ögonblicket kan tro. Inom somliga vägdistrikt har man förfarit så, då det gällt att skaffa erforderliga medel, att man gått lånevägen för att icke över hövan betunga distriktet. På andra håll har man gått andra vägen och uttaxerat medlen. Då är det frågan, huruvida det är så lätt att avgöra vilka distrikt, som skola anses mest berättigade att få understöd. Det kan ju mycket väl hända att de distrikt, där man genom en starkare beskattning kommit i ett ekonomiskt gynnsammare läge, skulle få det mindre bidraget, under det att de vägdistrikt, som icke förfarit på detta sätt, skulle komma att bli bättre tillgodosedda med statsbidrag.

Ett dylikt förhållande skulle komma att bli synnerligen olämpligt, och jag tror därför, att tillämpningen av denna behovsprincip är svårare att genomföra än vad herr statsrådet tänkt sig.

Det är med hänsyn till dessa svårigheter, som utskottet uttalat sig för att någon ändring av direktiven för statsbidrags utgående icke vore önskvärd.

Jag har endast velat yttra dessa ord i anledning av herr statsrådets anförande i ämnet.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Jag kan icke annat än instämma med herr andre vice talmannen däruti, att en behovsprövning i detta avseende icke är lätt att göra. Det är jag den förste att medgiva, men i vissa fall kan det dock vara en skyldighet att göra en dylik avvägning. I arbetet härpå räknar emellertid Kungl. Maj:t med den största medverkan just från vägstyrelsernas egen sida vid den undersökning av dessa frågor, som vägstyrelserna som nämnt själva måste vidtaga under de närmaste åren, när det gäller att taga ställning till de planer, som komma att framläggas med anledning av bilskattemedlens tillkomst. Genom vägstyrelsernas undersökning härutinnan och länsstyrelsernas därpå följande granskning och sammanställning av planerna, innan dessa komma in till Kungl. Maj:t, hoppas jag, att man skall finna utvägar att få en klar allmän uppfattning om behovet på olika håll utan att Kungl. Maj:t för sin del behöver gå till några detaljundersökningar i det fallet.

Beträffande herr andre vice talmannens uttalande om att väghållningsdistriktet förfarit på olika sätt, i det att somliga gått lånevägen, medan andra taxerat ut de behövliga medlen, vill jag säga, att jag är fullt medveten om därav föranledda svårigheter vid frågans bedömande. Just ur denna synpunkt och med hänsyn till att statistiken på detta område lämnar mycket övrigt att önska, har Kungl. Maj:t i dagarna uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att i samråd med ett par väg- och bokföringssakkunniga utarbeta förslag till enhetliga grunder för vägdistriktens bokföring för att tjäna vägstyrelserna åtminstone till ledning vid uppläggande av bokföringen. Denna åtgärd tror jag kommer att visa sig så mycket mera angelägen, när vägstyrelserna, genom bilskattemedlens tillkomst bland annat, komma att ställas inför nya former för vägunderhållet och sålunda kraven på reda i uppställandet av bokföringen liksom också behovet för Kungl. Maj:t att kunna draga nytta av en klart uppställd bokföring bliva större än någonsin förut.

Herr **Edén**: Jag begärde ordet med anledning av herr statsrådets hänvisning till samarbetet med länsstyrelserna i denna fråga om statsanslag till väganläggningar. Jag kan mycket väl förstå herr statsrådets önskan att hitta på någon utväg att liksom tänja på de tillgängliga anslagen till vägförbättringar, då det nämligen är notoriskt att dessa anslag äro övermåttan otillräckliga. Men i likhet med såväl statsutskottet som andre vice talmannen kan jag inte se, att det skulle vara nyttigt att försöka den utväg, som herr statsrådet varit inne på.

Det är gott och väl att tänka sig ett samarbete med länsstyrelserna vid beredandet av frågorna om anslag, och ett sådant samarbete äro givetvis länsstyrelserna lika pliktiga som villiga att försöka vara med på. Men just ur länsstyrelsernas synpunkt tror jag, att svårigheterna vid den av herr statsrådet planerade behovsprövningen yttermera skola komma fram. Åtminstone jag ser mig icke i stånd att, vid prövningen av den rad av anslag till vägar, som går genom Stockholms länsstyrelse, sätta mig ned och göra klart för mig, att det ena vägdistriktet kan vara värt att få 66 $\frac{2}{3}$ procent, ett annat 60 procent, ett tredje 50 procent och så vidare; en avvägning av behoven synes mig om möjligt icke böra ske i den formen, att man bestämmer olika procent för statsanslag, men den kan däremot lätteligen ske i den formen, att man bestämmer olika tidpunkter för statsanslagens utgående, allteftersom en väg befinnes mer eller mindre behöfelig. Ett vägdistrikt, som icke behöver en väg alldeles nödvändigt, kan i fråga om tiden för anslagets beviljande få stå tillbaka till förmån för vägdistrikt med mera trängande behov av nya vägar, men knappast, såvitt jag förstår, i fråga om procenten för anslags utgående annat än i undantagsfall.

Ang. nya väganläggningar
m. m.
(Forts.)

Ang. nya väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)

Nu har dess bättre situationen i hela denna fråga något lättats genom tillkomsten av bilskattemedel, som i vår komma att för första gången disponeras, och som synas, efter hittills ingångna men ännu approximativa siffror att döma, komma att väsentligt öka ut medlen för väganläggningar. I alla händelser tror jag emellertid, att icke ens detta tillskott kan förhindra, att frågan om ett förhöjt anslag till vägförbättringar oundgängligen måste upptagas och lösas under den allra närmaste tiden, så snart statens tillgångar därtill lämna möjlighet. Även med hänsyn till det förhållandet har jag icke någon benägenhet för att giva mig in på experiment med olika grunder för de ordinarie statsanslagens utgående till de olika vägdistrikten.

Jag har velat göra dessa anmärkningar, då jag tror att, även ur länsstyrelsernas synpunkt, svårigheterna vid prövningen av behoven efter herr statsrådets linje skulle bli så stora, att man i själva verket ej skulle kunna i längden vidhålla en sådan linje.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Ang.
anläggning av
ödebygds- och
utfartsvägar i
Norrbottnens
m. fl. län.

Punkten 16, angående anslag till anläggning av ödebygds- och utfartsvägar i Norrbottens m. fl. län.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 17 av sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen att för anläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 250,000 kronor.

I sammanhang med förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

herr *Lindbergs* motion nr 24, däri hemställts, att riksdagen måtte för anläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 385,000 kronor;

herr *Aarnseths* motion nr 36, däri, så vitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att utsträcka rätten att erhålla bidrag till ödebygdsvägar att gälla även för Kopparbergs län, dels ock att för anläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 300,000 kronor; samt

herr *Olssons* i Mora m. fl. motion nr 103, i vilken motion hemställts, att riksdagen för anläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län måtte för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 275,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å de av herr Lindberg och herr Olsson i Mora m. fl. i ämnet väckta motionerna, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, och med avslag jämväl å herr Aarnseths i ämnet väckta motion, i vad den avsåge anslag till ödebygdsvägar och härutinnan skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte

för anläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 250,000 kronor.

*Ang.
anläggning av
ödebygds- och
utfartsvägar i
Norrbottens
m. fl. län.*

Reservation hade avgivits av herrar *Kvarnzelius* och *Jansson* i Falun.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

(Forts.)

Herr **Lindberg**: Herr talman! Jag har i en motion tillåtit mig yrka, att anslaget till ödebygdsvägar, som för närvarande utgår med 385,000 kronor, skall i budgeten för 1924—1925 upptagas till samma belopp. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, att detta anslag skulle minskas till i det närmaste hälften eller till 250,000 kronor. Då jag framställt detta mitt yrkande, har det varit med hänsyn till den omständigheten, att befolkningen inom ödebygdsområdena genom anläggningar av ödebygdsvägar kunnat beredas nödvändiga arbetstillfällen. Jag ber att få påpeka, att dessa områden delvis befinna sig ovanför barrskogsgränsen, och att befolkningen därstädes således icke har möjlighet att vinna utkomst genom vare sig skogs- eller flottningsarbeten. Om man nu icke hade haft tillgång till genom staten anordnade arbeten, skulle det för befolkningen i dessa ödemarksområden varit synnerligen svårt att skaffa sig nödvändiga arbetstillfällen och därigenom en nödtorftig utkomst.

Med ett bifall till Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag skulle dessa vägarbeten praktiskt taget komma att avbrytas åtminstone i så måtto, att det inte längre bleve fråga om nya väganläggningar, och jag förutser, att detta skall komma att för befolkningen medföra synnerligen stora svårigheter att erhålla utkomstmöjligheter.

Såväl Kungl. Maj:t som statsutskottet ha ställt i utsikt, att ifrågavarande anslag åter skall komma att ökas, när det blir bättre tider. Emellertid framgår det inte klart, åtminstone icke av statsutskottets utlåtande, huruvida man icke avser, att en sådan ökning huvudsakligen skulle komma sådana län tillgodo, som utöver de fyra nordligaste länen skulle inbegripas i detta anslag. Skulle det vara så, att man syftade ditåt, att någon ökning av anslaget till ödebygdsvägar för de fyra nordligaste länen icke skulle ifrågakomma i fortsättningen, vore det mycket beklagligt.

Då jag anser, att denna fråga är av en utomordentligt stor betydelse för de trakter, det här gäller, och då det som sagts sannolikt kommer att bereda stora svårigheter för befolkningen att erhålla arbetstillfällen, om statsutskottets förslag bifalles, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig väckta motionen.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman, mina herrar! Som bekant har riksdagen sedan 1918 beviljat ett årligt anslag till ödebygdsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Med detta anslag har man avsett att tillgodose det allra mest trängande behovet av körvägar för avlägsna svenska bygder, som leva under förhållanden så hårda och så svåra, att vi riksdagsmän i allmänhet torde ha svårt att göra oss en föreställning därom. Det är bygder, till vilka man endast på vintern kan framköra förnödenheterna från handelsplatserna med slädar o. dyl. men där proviantbördorna så snart marken blir bar måste ännu i automobilernas och flygmaskinernas tid klövjas och bäras fram. Sådana bygder, om vilka jag skulle kunna meddela kammaren rörande skildringar, finnas i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Kopparbergs län, och jag skulle tro, även i Värmlands norra och västra finnskogar. Hur det förhåller sig i Västernorrlands län, som från början blivit delaktigt av anslaget till ödebygds-

Ang.
anläggning av
ödebygds- och
ulfartsvägar i
Norrbottens
m. fl. län.
(Forts.)

vägar, skall jag icke närmare uttala mig om. Jag har dock icke kunnat undgå att observera, att av de medel, som tilldelats detta län under de gångna 5 åren, hittills icke någon del tagits i anspråk. Vid detta förhållande har jag måst säga mig, att behovet av ödebygdsvägar påtagligen är större i de norra och nordvästra delarna av Kopparbergs län, och därför har jag jämte kamrater från Kopparbergs län tillåtit mig att i en motion påyrka, att även detta län skall bli delaktigt av anslaget till ödebygdsvägar.

Nu säger utskottet i sitt utlåtande, att det kommunikationsbehov, som med ödebygdsvägarna tillgodoses, är synnerligen behjärtansvärt, och att det enligt utskottets mening vore önskligt, att dylika väganläggningar kunde komma till stånd i större utsträckning än som i statsverkspropositionen förutsatts. Men utskottet erinrar i fortsättningen om, att nu ifrågavarande vägtyp nyligen införts på försök och ännu icke hunnit fullt prövas, och att utskottet särskilt med hänsyn därtill icke ansett sig nu kunna tillstyrka någon höjning av anslaget. Utskottet förutsätter dock, att det med utgångspunkt från hittills vunna erfarenheter om lämpligheten och ändamålsenligheten av denna sålunda införda nya vägtyp tages i övervägande, huruvida icke, i den mån det statsfinansiella läget det tillåter, någon utökning av anslaget skulle äga rum, i första hand så, att jämväl andra delar av landet än de fyra nordligaste länen kunde komma i åtnjutande av bidrag från anslaget.

För min del anser jag visserligen, att erfarenheten redan visat, att ödebygdsvägar blivit till alldeles ovärderligt gagn för våra mest avlägsna skogs- och fjällbygder. Men om jag också under nu rådande statsfinansiella situation måste respektera utskottets betänksamhet inför en anslagshöjning, dristar jag dock påstå, att utskottet icke kunnat anföra något reellt skäl mot att Kopparbergs län redan nu skulle få bli delaktigt av ödebygdsväganlsaget.

Jag skall emellertid inte nu vare sig framställa yrkande om bifall till den av mig framlagda motionen eller fresta någon votering, fastän jag på min sida fått nöjet räkna statsutskottets ordförande och landshövdingen i Kopparbergs län, som haft tillfälle att på grundval av personliga iakttagelser och erfarenheter bilda sig ett omdöme om behövligheten av dessa vägar inom norra Dalarna.

För i år skall jag, herr talman, inskränka mig till att understryka den senare delen av utskottets här föreliggande yttrande under livlig förhoppning om att detta skall leda till, att nästa års riksdag förelägges en proposition om ökat anslag till ödebygdsvägar, och att Kopparbergs län med dess avlägsna skogs- och fjällbygder i varje fall blir delaktigt av anslaget till ödebygdsvägar. Jag gör detta så mycket hellre som jag vet, att min således uttryckta önskan sammanfaller med innebörden av den blanka reservation, som bifogats utskottets utlåtande.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Falun, *Nilsson* i Vibberbo och *Hansson* i Bäck.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Vad beträffar ödebygdsvägarna kan jag inte annat än ansluta mig till de förhoppningar, som uttalats från dalabänken, om att man överhuvud taget måtte kunna komma fram till större anslag till ödebygdsvägar, så snart omständigheterna det medgiva. Vi få tillsviðare hoppas, att de, som ha att avfatta nästa års budget, skola anse att sådana omständigheter föreligga, som möjliggöra en höjning av dessa anslag.

Vad särskilt angår de från Kopparbergs län uttalade önskemålen, kan jag för egen del ansluta mig därtill, att denna fråga noga bör undersökas. Jag har även själv gjort den erfarenheten, att man i vårt land har ödebygder förutom i övre Norrland icke endast i Kopparbergs län. Trakter, där man kan nöja sig med

ödebygdsvägar, finnas sålunda inte blott i Kopparbergs län utan även i sydligare län.

Den tvekan, som statsutskottet uttalade beträffande ödebygdsvägarna, att de så nyligen anlagts i viss mån på försök och icke tillräckligt prövats, torde hänföra sig till det förhållandet, att man ännu icke har fullt klart för sig, huru dessa vägar komma att ställa sig inför automobiltrafikens krav. Huru dessa vägar med sin stundom svaga underbyggnad kunna utstå automobiltrafik utan alltför dyrbart underhåll vet man ännu icke. Missräkningar kunna i vissa fall tänkas, och det kan hända, att det blir så, att utvecklingen går i den riktringen, att där man ursprungligen tänkte sig en ödebygdsväg, där måste man senare övergå till en s. k. enklare väg, alltså en väg utav en grad högre typ än dessa ödebygdsvägar. Jag tror, att man får hänföra den av utskottet uttalade tveksamheten till denna fråga.

Herr Vennerström: Herr talman, mina herrar! Da departementschefen vid dessa anslagsäskanden gått väsentligt lägre än väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, har han huvudsakligen, såvitt jag förstår, byggt sin ståndpunkt bl. a. på det faktum, att anslaget till Västernorrlands län hittills icke tagits i anspråk. Även den ärade talaren på Kopparbergsbänken, herr Olsson i Mora, hade den uppfattningen, att Västernorrlands län uppenbarligen icke hade något behov av ödebygdsvägar, och det gjorde, ansåg han, att anslaget skulle kunna överflyttas från det länet och i stället läggas på hans eget län, där han själv är hemma, och det är ju också hans skyldighet att ha den uppfattningen.

Jag vill emellertid för min del säga, att det förslag till behovsprövning, som föreligger från dels herr statsrådets sida och dels från herr Olsson i Mora, kan jag för min del, utan att skatta till lokalpatriotiska hänsyn, omöjlig gilla. Det förhåller sig på det sättet, att det har framlagts en hel del krav från olika byar och bygder i Västernorrlands län, om att de skulle erhålla ödebygdsvägar med statsanslag. Alla dessa krav ha emellertid underligt nog kommit att av länsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avslås. Jag skall taga mig friheten att draga ett litet syndaregister. Det kom in ett krav nr 1 1918 från tvenne byar i Gideå och Trehörningssjö socknar. Det kravet avslogs. Det kom en andra hemställan om ödebygdsvägar i november månad 1918 från tvenne byar av Björna socken, och länsstyrelsens avslagsresolution kom 1920. Det kom en hemställan nr 3 från ett par byar i Björna socken 1918 i november månad, och avslagsresolutionen kom från länsstyrelsen 1919, ett år senare alltså. Det kom en hemställan nr 4 år 1918 från några byar i Sidensjö och Skorpedes socknar, och avslagsresolutionen kom år 1921. Det kom en hemställan nr 5 1920 om ödebygdsvägar i Anundsjö socken, och länsstyrelsens avslagsresolution förelåg 1923. Det kom en hemställan nr 6 år 1918 från ett par byar i Vibyggerå och Ulångers socknar, och detta ärende är ännu i denna stund oavgjort åtminstone i mitten på januari månad, och enligt vad jag har mig bekant, har ärendet hänvisats till ny behandling av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Det kom en sjunde hemställan om ödebygdsväg 1918. Den hänsköts 1921 till ny behandling av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Prövningen skulle avse enklare vägtyp. I mitten av januari innevarande år var även det ärendet oavgjort. Det kom 1918 en åttonde ansökan rörande några byar i Vibyggerå socken. Detta ärende är ännu i denna stund oavgjort, d. v. s. det var så i mitten av januari 1924. Även den saken är hänvisad till ny prövning av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, avseende enklare vägtyp. Det kom en nionde ansökan 1918 rörande några byar i Sidensjö socken. Det förhåller sig på samma sätt med den frågan. Den är oavgjord och hänskjuten till ny behandling, som skulle gälla prövning angående enklare väg. Sedan förelåg slutligen en tionde hemställan 1918. Även det ärendet var i mitten på januari oavgjort.

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 16.

Ang.
anläggning av
ödebyggs- och
utfartsvägar i
Norrbottens
m. fl. län.
(Forts.)

Jag vill inte gå in i någon som helst realprövning angående dessa ärenden, då jag inte äger den nödvändiga kompetensen därför. Men här är det i alla fall uppenbarligen så, att det finns framställningar och krav från de olika orterna, framför allt i det skogiga västra och nordvästra Västernorrlands län. Länsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anse sig icke kunna gå de kraven till mötes, utan det har tillsvidare blivit avslag på alla dessa ansökningar. När det alltså gäller att pröva behoven, förefaller det, som om det vore en konflikt mellan vissa ortsbefohov, ledande till framställningar till vederbörande myndigheter, länsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Sedan får det vara herrarnas och statsrådets ensak att i det fallet döma om var rätten ligger. Såsom ärendet i denna stund här föreligger, måste jag emellertid säga, att jag inte utan vidare kan understryka, att min ärade vän herr Olsson i Mora hade rätt, då han sade, att inga behov av ödebyggsvägar föreläge i det län, som jag har äran att här föra talan för.

Jag måste som ärendet nu ligger säga, att jag ej kan godkänna de skäl, på vilket statsrådet stött sitt förslag, utan då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ställt kravet på 600,000 kronor och herr statsrådet gått väsentligt under detta krav, måste jag för min del komma att sluta med att yrka bifall till den av herr Lindberg här i andra kammaren väckta motionen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Efter herr statsrådets anförande är det icke så synnerligen mycket att säga från statsutskottets sida. Jag vill dock för min del vitsorda, att vi i utskottet sett på saken på samma sätt som herr statsrådet här gjort sig till tolk för beträffande den prövning av den ifrågavarande vägtypen, som han för sin del berörde. Det är ju uttryckt så klart och tydligt, tycker jag, som det gärna kan vara, i statsutskottets utlåtande.

Jag vill sedan säga, att vi ha rent principiellt utgått ifrån, att det här icke var möjligt för Kopparbergs län att ens under kommande budgetår, även om länet medgäves rätt att få en del av anslaget, hinna komma till verklig användning av penningarna. Dessutom, om man ej gått in för en ökning av anslagssumman, skulle ett medgivande av sådan rätt åt detta län otvivelaktigt ha inneburit ett inkräktande på de norrländska länens rättigheter. Med beaktande av dessa båda synpunkter har det varit svårt att komma till annat resultat än att skriva att Kungl. Maj:t bör för nästa år försöka pressa in ett litet större anslag för detta ändamål än det i år upptagna och samtidigt vidga ramen för anslagets användande.

Enligt mitt sätt att se — jag tar mig friheten tala om hur jag ser på denna sak — är det så, att av de län, som alls icke ha rättighet att få något med av det ifrågavarande anslaget, det icke är enbart Kopparbergs län, som kan komma i fråga, utan det finns också andra län, som hava förhållanden ungefär likartade med dem Kopparbergs län har. Jag kan för min del — det hoppas jag kammarens ledamöter hava klart för sig — ingalunda anklagas för bristande sinne för nyttan och nödvändigheten av att utveckla våra kommunikationer, men jag vill hava sagt, att först och främst bör typen prövas, och för det andra böra även andra län, vilka hava samma naturliga behov och förutsättningar beträffande ödebyggsvägar, som de hittills ifrågavarande, komma i fråga, därest man överhuvud taget anser sig kunna öka anslaget till kommande år, vilket jag för min del på det livligaste hoppas.

Så ytterligare en sak. Vi hava icke på någon punkt ansett oss kunna gå motionärernas önskingar tillmötes i vad gällt anslagets höjande, men jag vågar vidhålla, att statsutskottet har skrivit på ett sätt som gör, att jag för min del tycker, att motionärerna borde vara tämligen belättna med den behandling,

som kommit motionerna till del från statsutskottets sida. Ty såvida Kungl. Maj:t i fortsättningen gör som Kungl. Maj:t gjort tidigare, d. v. s. rättar sig efter vad riksdagen beslutat, så torde det ett nästkommande år bli mera penningar på dessa punkter.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
anläggning av
ödebygds- och
utfartsvägar i
Norrbottens
m. fl. län.
(Forts.)*

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att säga, att jag tycker, att sparsamhetssynpunkten skulle ha blivit alldeles tillräckligt tillgodosedd, om man på denna punkt hade föreslagit, i stället för de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för ändamålet föreslagna 600,000 kronorna, 385,000 kronor, vilket är det anslagsbelopp, som utgår för innevarande budgetår och som även har föreslagits av herr Lindberg. Men nu har man faktiskt på denna punkt åstadkommit en beskärning, som är betydligt större än de beskärningar i statsbudgeten, som vidtagits på andra punkter.

I övrigt måste jag i det sammanhanget säga att det här, åtminstone i stor utsträckning, verkligen gäller bygder, där inbyggarna få betala efter sin förmåga till det allmänna i form av skatter, men där dessa medborgare, dessa människor i de alla översta ödebygderna, nog icke bliva i en hel del avseenden så synnerligen tillgodosedda — jag kan säga det tämligen generellt — i förhållande till sina insatser till samhället. Deras trakter beröras i mycket ringa utsträckning av järnvägar. De få icke vanliga landsvägar. Det enda de ha möjlighet att få, när det gäller vägar, är sådana här ödebygdsvägar. Trots det man vet, att förhållandena äro sådana, som jag här antytt, vill man från statsutskottets sida inte vara med om att tillstyrka anslag, innebärande möjlighet för nybyggande av åtta planerade ödebygdsvägar. Man skall fullfölja det byggande, som påbörjats, säger man, men det kan inte bli tal om att övergå till att bygga *nya* vägar, vilka hava planerats. Jag får därvidlag säga, att jag måste instämma med en person i mycket ledande ställning, när det gäller vägföretag i Norrbotten, vilken person besökte mig sista dagen jag var hemma. Jag har nämligen nyss kommit hemifrån. Den mannen var fullständigt förtvivlad över det anslagstillmätande, som framgår av statsutskottets utlåtande. Han sade, att det är något alldeles oerhört, att just dessa ödebygdsmänniskor bliva på detta sätt i så ringa grad tillgodosedda.

Här har anförts, att man inte har provat eller fått erfarenhet om, vad dessa vägar kunna användas till eller om det är någon idé att fortsätta med anslag för just denna typ av vägar. Den synpunkten tycker jag är endast i viss mån berättigad. Ty så pass mycket har man väl ändå fått klart för sig, då man sysslat med dessa saker, att dessa vägar äro dock bättre än de stigar, på vilka människor få taga sig fram däruppe med en mjölsäck på ryggen. Alldeles givet innebär åstadkommande av ödebygdsvägar ett oerhört stort framsteg från stigen — där en sådan finnes. Jag är övertygad om, att även om det möjligen skulle bli på det sättet, att en eller annan väg icke skulle lämpa sig för tyngre trafik — ehuru det ju vore mycket önskligt, att dessa vägar visade sig duga därtill — så innebär dock en sådan väg ett ofantligt framsteg i förhållande till de på en del trakter existerande förhållandena, där män äro alldeles utan både vägar och stigar och där man måste taga sig fram på ett sätt, som en hel del av kammarens ledamöter kanske icke ha en aning om.

Med denna utgångspunkt måste jag, herr talman, yrka bifall till det av herr Lindberg framförda förslaget.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Det borde vara överflödigt, men jag nödgas erinra min granne till vänster, att jag verkligen inte sagt, att det i Västerbottens län icke skulle finnas behov av anslag till ödebygdsvägar,

Ang.
anläggning av
ödebygdsvägar
och
utfartsvägar i
Norrbottnens
m. fl. län.
(Forts.)

Med statsutskottets ärade vice ordförande har jag för ögonblicket ingen anledning att polemisera.

I herr statsrådets uttalande utläser jag ett löfte om välvillig behandling av frågan i fortsättningen, och med tacksamt inkasserande av detta löfte skall jag tills vidare låta mig nöja.

Herr **Vennerström**: Herr talman! Jag endast nödgas konstatera att jag tydligen hörde fel, när jag uppfattade herr Olsson i Mora så, att han hade sagt, att intet behov föreläge i mitt län. Jag är glad över att det var ett misstag; men det kan hända, att herr Olsson i Mora tänkte säga det, fastän han ej gjorde det. Jag skall emellertid kvittera vänligheten med att säga, att när han erkänner, att det kanske kan föreligga behov i Västernorrlands län, jag tror, att det föreligger behov i Kopparbergs län, och att jag hoppas att även det behovet i framtiden skall bliva tillgodosett.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Eftersom här så starkt framhållits nödvändigheten av ökat anslag till ödebygdsvägar och då jag deltagit i statsutskottets behandling av dessa frågor, vill jag säga, att man visst inte förbisett nödvändigheten av ökat anslag jämväl för vägar av andra typer, men att utskottet har föranletts att finna sig i Kungl. Maj:ts förslag med nedprutning av anslaget till dessa. Då utskottet det gjort, har det emellertid skett under starkt framhållande av vikten av att villkoren för bidrags åtnjutande icke ändras. Rösterna hava vägt lika, och ställningstagandet till frågan om ökat anslag även till vägar av andra typer än den nu ifrågakarande gjordes genom kompromiss. Man fick i utskottet böja sig för tidens krav. När man lyckats något så när behålla vad som gällt i fråga om villkor, har man fått giva efter i fråga om anslagsbelopp, detta dock i förhoppning att, så fort situationen det tillåter, det skall kunna medgivas anslagsökning även för dessa andra vägtyper.

Jag har velat framhålla, att det är icke blott ödebygdsvägarna som böra få ökat anslag utan lika väl utfartsvägarna. Till dessa bidrager ju staten med förhållandevis mindre belopp, och de personer, som äro boende på de orter, där dessa vägar erfordras, få icke så synnerligen mycket tillgodo av anslagen men få offra så mycket mera själva. Jag tycker därför, att det är mera eller lika berättigat att företaga en ökning av anslaget till sådana vägar än av anslaget till ödebygdsvägar. Min uppfattning är alltså den, att så fort situationen det medgiver, anslagen böra ökas och så mycket, att de komma tillbaka till sina ursprungliga belopp, detta även när det gäller andra vägar än ödebygdsvägar.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Lindberg i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.